enver gökçe

dost dost ille kavga

4. baskı

ENVER GÖKÇE
DOST DOST ILLE KAVGA
DOĞRULTU YAYINLARI

DOĞRULTU YAYINLARI 4
ŞİİR DİZİSİ 3

Kapak düzeni ve Fotoğraf: İsa Çelik

DOĞRULTU YAYINLARI, Nuruosmaniye Cad. Atasaray, No: 107, Cağaloğlu — İstanbul / P.K. 647, Aksaray — İST.
Dizgi Asya Matbaası, Baskı—Cilt: Ağaoğlu Yayınevi Tesisleri / Nisan 1978 — İstanbul

ENVER GÖKÇE

DOST DOST İLLE KAVGA

4. Baskı

DOĞRULTU YAYINEVİ

ENVER GÖKÇE'NİN YAPITLARI

ŞİİRLERİ

Dost Dost İlle Kavga (4. basım)

Panzerler Üstümüze Kalkar (2. basım)

ÇEVİRİLERİ

Şiirler (Pablo Neruda'dan Seçmeler, 4. basım)

Pugaçef Ayaklanması (A. Gessinoviç'in belgesel romanı, 2. basım hazırlanıyor)

Çocuk (Vera Panova'nın romanı, 2. basımı hazırlanıyor)

Ömer Hayyam Der Ki Bu Sözüm Gerçek (Ömer Hayyam'dan seçme rubailer, ayrı basımı hazırlanıyor)

Kelile ve Dimne (Beydeba'nın ünlü yapıtı, 2. basımı hazırlanıyor)

Dede Korkut Masalları (Ünlü masalların Türkmenceden yapılmış çevirisi, 2. basımı hazırlanıyor)

ENVER GÖKÇE

ÇİT KÖYÜ HALKINDAN

AŞUTKA
KEMALİYE

Orhan Suda

Enver Gökçe, «kardeşçe bir hayat» için yola çıktı. Elli üç yıllık ömrü bu «kardeşçe hayat» uğruna verdiği mücadelenin izlerini taşır. Onu yakından tanıyanlar, mapuslarda onunla beraber yatanlar bilirler: Enver Gökçe, harabelerde açan çiçeklerden güller devşiren bir devrimcidir. «Yılan çıyan içinde gürül gürül yatan» bir şairdir. Ne çıkış noktasında, ne de sonraları popülist şiirin kıyısından bile geçmemiştir. Sanatını devrime adamış şairlerimiz içinde bir mihenk taşıdır Enver Gökçe. Kendi başından geçenleri, mızmız bir sesle, kendi kendine anlatan «sigaralı, rakılı, bol sıkıntılı» ya da popülizm batağına saplanmış sözde devrimci şiirler onun kitabında yer almaz. Bir evrenselliğin, yeryüzünün dört bir yanında hep beraber söylenecek büyük bir dünya senfonisinin bilinçli, yiğit ve usta işçisidir. «BİZLER» vardır onun şiirlerinde, «BEN» dediği bile «BİZ» dir.

«Gel günlerim gel de dol
Gel Aydınlım, İzmirlim
Gel aslanım Mamak'tan
Erzincan'dan, Kemah'tan
Düşmanlar selam ister
Gözden, gezden, arpacıktan!»

derken bin yıllık hasretimizi dile getirir.

«Vakterişti ay karanlık gecede
Anamdır yatan Of'unan
Kıpır kıpır ağrısı şuracığında
Karnının en yumuşak yerindedir»

dizeleri «Yusuf»un dünyaya gelişini müjdeler. Topraksız köylüler üzerindeki baskısına dayanamadığı için ağayı öldürüp mapusa düşen «YUSUF» un gelişini haber verir. Yıl 1953'dür. Aslında «YUSUF», Enver Gökçe'nin devrimci niteliğinin ete kemiğe bürünmesidir.

1953'de Harbiye'deki Askerî Cezaevi'nin üç no'lu koğuşunda yatan, aynı zamanda hem «YUSUF» hem de Enver Gökçe'dir. Demokrat Partinin ağır baskısı bir kâbus gibi çökmüştür ülkemizin üzerine. Marşal yardımı devrimcilerin sırtından tezgâhlanmaktadır. Sansaryan Han'ında iki yıl hücre hayatı yaşayan Gökçe, artık bir daha kurtulamayacağı akut romatizmaya yakalanır. Ona yapılanlar, ilerde «BİZLER»e yapılacak olanların bir örneğidir. Ama o, «Dost dost ille kavga» der hiç yılmadan. «Yusuf ile Balaban» destanı kafasında şekillenir. Devrimci bilincin yeşerişini belgeleyecektir artık. Ranzasına bağdaş kurup o incecik yazısıyla destanı kâğıda dökmeye başlar. En çok da geceleri, yılanların, çıyanların uykuya vardığı sırada yazar. Otuz beş gün sonra, «Yusuf ile Balaban» upuzun bir destan olup çıkar. Bugün bu destandan elimizde kalanlar bile Enver Gökçe Şiiri'nin evrenselliği hakkında bize çok şey öğretmektedir.

Son elli yıllık şiirimizin bir dökümünü yaptığımızda Enver Gökçe'nin şiirleri apayrı bir özellik gösterir. İnsanlardır, insanların kardeşçe yaşamalarıdır onun «berceste mısraı». Şiirlerini onlar için yani şehir ve köy emekçileri için yazar. Şiir varılmak istenen devrimci özü pırıl pırıl yansıtmaktadır. Bilinçli-duyarlık ikilemi diye bir şey yoktur onun sanatında. Bilinç de, duyarlık da bir büyük sentez içinde kaynaşmıştır. Hep aynı sevdadır, yani «kardeşçe hayat» tır özlemini çektiğimiz. Şiir, bu amaca ulaşmak isteyenleri coşturan, onları yücelten bir büyük şarkıdır. «Bizim de caddelerimizde bayram olacaktır». «Yarin yanağından gayrı her yerde ve her şeyde beraber olabilmek» içindir bütün çektiklerimiz.

Devrimci şiirimizin yaşayan en mütevazi işçisi Enver Gökçe bu kitabında bütün şiirlerini sunuyor sizlere. Hapisten çıktığında, köylüleri, ta Eğin'den kalkıp onu görmeye gelmişlerdi. Yün çorap, atkı, kazak getirmişlerdi. Çok duygulanmıştı. Demek, şiirleri hedefini bulmuştu. YUSUFLAR çoğalıyordu artık.

ENVER GÖKÇE ŞİİRİ

Mehmet Ergün

Enver Gökçe şiiri denince, **«Ölüm, adın kalleş olsun»** dizesi geliyor usuma ilkin. Bence, sanatıyla yaşantısını özdeşleştirmiş, sanatını yaşamının aynası kılmış bir ozan olan Gökçe'nin şiiri, bu dizeye indirgenebilir. Gerçi bu dize, Gökçe Şiiri'nin tüm özelliklerini yansıtacak bir nitelikte değil. Ama gerçeklik karşısında takınmış olduğu tutumu, dolayısıyla da ürünlerinin özünü ve bu özü biçimleyişinin niteliğini kavramakta çıkış noktası olarak alınabilecek bir nitelik taşımaktadır. Bu anlamda, şiirinin anahtarıdır. Bu dizede kendini açığa vuran tutum, bu dizenin çağırıştırdıkları, ürünlerinin tümüne yayılabilir inancındayım.

Dizede sözkonusu edilen olgu, doğal karşılanması gerekmesine karşın insanoğlunun bir türlü benimseyemediği «ölüm»dür. İnsanoğlunu en çok düşündürmüş, üzerinde sayısız sözler söylenmiş bir olgu... Gerek bizde, gerekse dünyada pek çok sanatçı tarafından ele alınmış ve değişik biçimlerde işlenmiştir. Sanatçılar, dünyagörüşlerine göre bu olgu karşısında tutum takınmışlar, takındıkları tutumla da dünya görüşlerini açığa vurmuşlardır. Burada sözü, «Ölüm karşısındaki tutumu kişinin tüm toplumsal ve bireysel özelliklerini yansıtır.» demeye getirmek istemiyorum. Ama ölüme, «hoş geldi, safa geldi» diyecek yüreğin herkeste bulunmayacağı da bir gerçek. Ancak «belli bir dünyagörüşüne yaslanmış olan insanların yapabilecekleri bir yiğitlik bu. «Ölüm, adın kalleş olsun» dizesi, bu açıdan önemli bence. Ozanın dünyagörüşünü, ideolojisini ve düşüncesiyle davranışı arasındaki ilişkileri açığa vurması yönünden...

Enver Gökçe, «Ölüm, adın kalleş olsun» demekle ölüme karşı duruyor. Ölümü sindiremiyor. Öfkeleniyor ve söver gibi haykırıyor: «Ölüm, adın kalleş olsun». Burada gö-

ze ilişen en önemli yan, doğal bir şey olan ölüm olgusuna karşı koyuşunda, onun, burjuva-küçük burjuva ozanları gibi bir yakınma içerisinde bulunmayışıdır. Salt bu da değil. Küçükburjuvazinin ekonomideki iğretiliğinden ileri gelen, Mart havası gibi bir anı bir anını tutmaz bir tutumda, «Ölümse ölüm, n'olacak yani?» biçiminde bir böbürleniş de yok bu dizede. Birtakım şeyleri hesaplayan, neye, ne için karşı durduğunu çok iyi bilen bir insanın tutumu sözkonusu.

Gerçekten de, mutluluğu bireysel olanda değil de, toplumsal olanda arayan, bulan bir tutumla soruna yaklaşan Gökçe, böyle bir karşıkoyuşa, ölümün özlediği şeyleri gerçekleştirme kavgasından kendini uzak tutacağı için girişmiştir. Yani işin içerisinde en küçük bir bireysel yan yok. Güzel günleri göremeden ölmenin hüznü değil de, güzel günlerin oluşturulma kavgası içerisinde eriyememenin hüznü dile getirilmiştir bu dizede. Bu, yeni bir ahlak anlayışıdır. Mutluluğun yeni bir öz, yeni bir anlam kazanmasıdır. Bireysel planda, bireysel ilişkiler planında mutlu olamamak; bir bütün içerisinde ve bütünle birlikte mutlu olmak; toplumsal yapılanmanın sınıfsal niteliği gereği, emekçi kesimin yaşamı acılar içerisinde geçerken, o acılara **karşın** mutlu olmayı denememek; acıların son bulması için bir kavgayı omuzlamak bu kavganın beraberinde getirdiği, getireceği çekilerle mutlu olmak; kendi bireyselliğini aşmak, sesini kitlelerin sesine katmak ve kitlelerin sesini kendi sesiymiş gibi algılamak... Bu mutluluk anlayışını **dışardan** bakanların anlamasına, kavramasına olanak yoktur. Evrene bambaşka bir açıdan bakmanın doğal sonucu olan yepyeni bir ahlak anlayışıdır çünkü bu.

Buradan şu sonuca varmak olanaklıdır: Gökçe'nin dünyagörüşü, insanın yaşamını bir nesne olarak görmesini sağlayan, kendini etkinliğiyle özdeşleştirmesini önleyen bir dünyagörüşüdür. Öyle bir dünyagörüşü ki, «dağlara taşlara kâr eden bir türkü»dür söylemesini bilenin dilinde. Kendini aşikâr ettiğinde, «Gül gülistan içinde» görülecektir her şey. Dağlarda «broy broy» denecektir. «Güneşte güneşlenilecektir.» Bu dünyagörüşünü adlandırmayacağım. Gökçe'nin şiirlerini okuyan okur, bu dünyagörüşünü kolaylıkla adlandırabilir.

«Ölüm, adın kalleş olsun» dizesinde somutluk kaza-

nan tutum, böyle bir tutum işte. Böyle bir dünyagörüşüne yaslanan sanatçının sanatı kendisiyle tanımlamaya kalkışan, sanatın amacının kendisi olduğunu savlayan-savunanlarla aynı konumda bulunmaması doğaldır. Dahası doğal olan, onlarla karşıt konumda bulunmasıdır. Nitekim Enver Gökçe de, sanatı başlıbaşına bir amaç olarak almamakta, görmemektedir. Büyük bir amaca ulaşmakta bir «araç» olarak almakta, görmektedir. Ancak kapitalist düzenin «araç»a kazandırdığı içerikten çok daha ayrı nitelikte bir araç...

Nedir Gökçe'nin gerçekleşmesine katkıda bulunmak istediği, sanatını bu yolda bir «araç» olarak kullandığı büyük amaç?

Gökçe'nin gerçekleştirilmesi yolunda mücadele verdiği, şiirini o yolda bir «araç» olarak kullandığı büyük amacı şiirlerinden yola koyularak saptayabiliriz. Ve şiirleri dize dize gözden-gönülden geçirildiğinde görülür ki, sömürüsüz, sınıfsız, baskısız, savaşsız... bir dünyadır Gökçe'nin özlediği. «Kardeşçe hayat»tır gerçekleşmesini dilediği...

Sanatı kendisi ile tanımlayıp amacının kendisi olduğunu savlayanlara karşı çıkan Enver Gökçe, sanatçının sanatını işte bu büyük amaca adaması gerektiğine inanmaktadır. Şiirleri bu bakışın ürünüdür. Enver Gökçe, 1951'de, Yeryüzü dergisinde yayımlanan bir yazısında, bu düşüncesini ve yaşama geçirilmesinin koşullarını şu sözlerle dile getirir: «Bu fikir ve aksiyon asrında, sosyal terakkinin, insanlığın saadeti yollarında; insanın fert olarak ödevi ne ise, sosyal toplulukların, teşkilâtların, politikacıların ödevleri ne ise, sanatçının da ödevi odur. Sosyal terakkiyi hızlandırmak, köhnemiş realiteleri değiştirmek, insanın insanca yaşamasını sağlayacak şartları hazırlamak ve bu sosyal görevde bilfiil vazife almak, hayata bilfiil iştirak etmek.»

Enver Gökçe'nin bu noktaya gelişi, çok kısa süren bir «geçiş evresi»nden sonra olmuştur. Halkevleri'nin merkezî yayımorgam olan «Ülkü» dergisinde, kısa bir zaman süren çalışma devresinde, halkçı içerik taşıyan bir şiiri ile («Bir Alıp Satıcı Gönül», Ülkü, Sayı: 54, s. 8,16 I. Kânun 1943) bir de köy yazısı («Çit Köyü», Ülkü, Sayı: 36, s. 8,16 Mart 1943) yayımlandı. Bu kısa dönemden sonra, yukarıda betimlediğimiz anlayışta şiirler üretmeye başladı ve Enver Gökçe Şiiri ortaya çıktı. Sonradan yazdıkları arasında yüz

yüze geldiğimiz ironik-halkçı iki şiiri («İbrahim» ve «Gök Mustafa») bu evre'nin uzantısı olarak düşünebiliriz.

Yukarıda altını çizdiğimiz bakışaçısına ulaştıktan sonra Enver Gökçe, şiiri, gerçekleşmesini dilediği büyük amaç doğrultusunda bir silah gibi kullanmaya başlamıştır.

★

Enver Gökçe, öncelikle, gerçekleşmesini dilediği büyük amacı, yani «kardeşçe hayat»ı yaşama geçirecek gücün altını çizmeye, o güce duyduğu güveni vurgulamaya çalışır.

Gökçe, bu gücü, insanı insan yapan özellikte bulur. O, yaşamın gerçek özünün nerede saklı bulunduğunu kavramıştır. Şiirlerinde bu özün türküsünü söylemiş, onu, «kardeşçe hayat»ın oluşmasını önleyen koşulların ayıklanmasını sağlamak için devinime geçirmeye çalışmıştır. 15.7.1946 tarihli Gün'de yayımlanan «Dost» adlı şiirinde yeralan dizelerde, sözünü ettiğimiz olguyu tüm çıplaklığı ile yansıtır:

> Biz olmasak gökyüzü, biz olmasak üzüm,
> Biz olmasak üzüm göz, kömür göz, elâ göz;
> Biz olmasak göz ile kaş, öpücük nar içi dudak;
> Biz olmasak ray, dönen tekerlek, yıkanan buğday,
> Ayın onbeşi;
> Biz olmasak Taşova'nın tütünü, Kütahya'nın çinisi,
> Yani bizsiz
> Anne dizi, kardeş dizi, yâr dizi
> Güzel değildir.

Bu dizelerde, bütünüyle, her şeyin özünün değer yaratan emek olduğu ve emeğin yokluğunda insanın türsel özelliğini yitirip doğanın etkisi altında kalacağı vurgulanıyor. İnsanı hayvanlardan ayırarak insan kılan bu özün, insansal bütünlüğü bozan ilişkilerin aşılmasında da itici güç olmaması düşünülmez. Bu bilince ulaşan her kişi, bireysel varoluşun içerisinde bocalamaz; insansal bütünlüğü bozan, onu koyu bir yabancılaşma içerisine sürükleyerek türsel özelliğinden koparan her türlü ilişkiye korkusuzca karşı kor. Direncinin kaynağı ise, sözünü ettiğimiz yaratıcı öz, yani işçi sınıfı ve onun yandaşlarıdır. Ve Gökçe de, bir devrimci ozan olarak bu öze seslenir hep. «Dayan dizlerim dayan!» derken ondan güç alır. Direncini dirimsel kılar. Ve

sırasında, atacak taşı kalmayınca, çıkarıp kan içindeki yüreğini çarpar kötünün kafasına...

İşte bu nedenledir ki, bir ön yaklaşım olarak, Enver Gökçe'nin, «insanlığın kurtuluşu» ve «kardeşçe hayat»ın gerçekleşmesi için emekçilere duyulan inancın ozanı olduğunu söyleyeceğim.

Gelgelelim insanı hayvanlıktan kurtaran bu öz acımasızca sömürülmekte; yaratıcılar, yarattıklarını kullanamamaktadırlar. Yukarıdaki inancı taşıyan bir kişinin bu duruma tepki duymaması düşünülemez. Nitekim bir şiirinde, emekçilere şu soruyu yöneltmeden kendini alamaz: **«Söyle türküler yadigârı kardeş / Söyle ağrılar yadigârı kardeş! / Neden alınterleri / Nimetler, haklar haram oldu sana».** Oysa bu dünyada **«El değmediğimiz, nice doyumlu, / Sıcak, ölümsüz ve kederli şeyler vardır.»** Ama sömürü temeline yaslanan toplumlarda, yalnızca varlığı «bilinen» şeylerdir onlar. Bu duruma, yukarıda da belirttiğim gibi, tepki duymamak olanaksızdır. Nitekim Gökçe, bir şiirinde, **«Kınadık, yüz çevirdik, düşman kesildik / Şol aşkı bilmezlenenlere.»** der. Bu odaktan bakıldığında, Enver Gökçe'nin, bir «öfkenin» ozanı olduğu görülür. Bu öfke haklı bir öfkedir. Çünkü sömürüye, eşitsizliğe, baskıya... kısacası insanca olmayan durumlara karşıdır. Bu nedenle de bireysel değil, toplumsaldır. Çünkü geneli ilgilendiren durumlara karşı bir tepkidir. Bu öfke edilgin değil, etkindir. Çünkü içedönük değil, dışadönüktür.

Gökçe'nin içeriğini belirlediğimiz öfkesinin kaynağı bellidir: İnsanı insan kılan özün acımasızca sömürülmesine duyulan tepkinin ürünüdür. Kaynağı belli olduğu için doğrultusu da bellidir: İnsanı insana kul eden bir sisteme ve o sistemin ürünü olan hastalıklara: eşitsizliğe, savaşa, baskıya, zulme... karşıdır. Burada nihilistçe ya da anarşistçe değil, yıkmak istediğinin yerine koyacağı şeyin ne olduğunu bilen devrimci tutum sözkonusu. Çünkü Gökçe, «Acılar görmüşüz, geceler görmüşüz, ölmeyi görmüşüz» derken neyin ve kimlerin uğruna bunları «gördüklerini» belirtmiştir:

Uğruna çekilen,
Derttir, mihnettir
Senden yana olduğumuz sebeptir
Kardeşçe hayat!
(Oy Nidem)

..bir yanda
Yüzyıllar boyu saflarında
Yangınlar çıkardıklarımız
(Vatandaş)

Kimlerdir bunlar?

Terli atlet fanilalılar, Buca'lı işçiler, hasatçılar, müretipler... yani bilcümle yaratıcılar... Demek oluyor ki Gökçe'nin öfkesi ezilen, sömürülen yığınların öfkesidir. Dizelerine onların öfkesini döküyor Gökçe. Dizelerinde onların öfkesini yansıtıyor.

Bu olgu, beraberinde, bir diğer olguyu, umudu getirecektir kuşkusuz. Niye mi? Nihilist olmayan her öfke, haklı bir umuda yaslanır da ondan. Tepki duyan, ancak tepkisi nihilistçe ya da anarşistçe bir nitelik taşımayan her kişi, dönüştürmeyi amaçladığından yerine koyacak bir şeye sahiptir. Onun yaşama geçmesi için mücadele verirken, göğüs gerdiği tüm acılara karşın uğrunda mücadele verdiği ülkünün bir gün gerçekleşeceğini umması ve kavgaya inanması şarttır. Bu inan yoksa, tepki dışadönük bir nitelik taşısa bile, beraberinde kötücüllüğü getirecektir. Buradan da Enver Gökçe Şiiri'nin bir diğer özelliğine yaklaşıyoruz: Enver Gökçe, inançla beslenen haklı bir umudun ozanıdır. İnançla beslenen umut, bir beklenti değil, yaratılması gereken bir şeydir. Bu umudu dile getiren şiirler ise, bir bekleyişin habercisi olamaz. Bir kavganın çağırıcısı olur. Oysa tepki duyan ancak tepkisinin doğrultusu belli olmayan ya da tepkisinin gereklerini yerine getirecek konumda bulunmayan küçükburjuva ozanların şiirlerindeki umut bir beklentidir. Şiirleri de bir bekleyişin habercisidir. Buna karşılık Gökçe'nin şiirleri bir bekleyişin habercisi değildir. Bir kavganın çağırıcısıdır. Bu nedenledir ki «Şiddetin sabahı yakındır» demekle yetinmez. Ardından, «Dayan dizlerim dayan» da getirir. Işıltılı gündüzleri «Acıların darğaçlarının ve kelepçelerin» karşılığı olarak ister.

Gökçe'nin öfkesinin güdücülüğünü yapan umut, beraberinde yarın inancı ile geleceğe güveni getirir. Bu öğelerin temeli ise, iyimserliktir. Enver Gökçe Şiiri'nin bir diğer özelliğine yaklaşıyoruz böylece: Enver Gökçe, iyimserliğin ozanıdır. Ancak Gökçe'nin iyimserliği temelsiz, dayancasız değildir. Evrene diyalektik açıdan bakmanın ürünüdür. Bu iyimserlik, salt toplumsal gidişteki gerekirciliğe

yaslanmaz. Aynı zamanda istemli karışımı da içerir. Gökçe'nin şiirlerinde yansıyan umut, yarın inancı, geleceğe güven hep bu iyimserlikten kaynaklanır ve bu iyimserlik temeli üzerinde yükselir. Yani onun yansıtmaya çalıştığı iyimserlik koşullu, koşula bağlı bir iyimserliktir. Bu özelliği, şiirini kavramak bakımından önemli. Onu, sosyalizmi küçükburjuva yaşam koşulları içerisinde benimsemekle yetinen ozanlardan ayıran en önemli yan burada uçverir: Diyalektiği bir eylem kılavuzu yaparak yaşama bakamayıp, yaşamı diyalektiği doğrulamakta bir araç olarak kullananların zıttına o, diyalektiği bir eylem kılavuzu olarak alıp yaşama bakmaktadır. Bu nedenle de, gerçekliği devrimci gelişmesi içerisinde yakalayıp, doğru ve tarihsel bakımdan somut bir biçimde yansıtarak insanda maddesel dayancası bulunan, koşula bağlı bir iyimserlik, kavgaya ve geleceğe inan duygusu yaratmaya çalışıyor. Çünkü o çok iyi bilmektedir ki içerideki adamın ha deyince zinciri kırması («Kirtim Kirt») bir dizi sürecin sonunda olmaktadır. Devran öyle bir vakte erişecektir ki içerdeki adam, ancak o zaman ha deyince zinciri kıracaktır. Bu gerçeği «Dost»ta daha çarpıcı bir biçimde dile getirir: **«Gel günlerim gel de dol / Gel Aydınlım, İzmirlim, / Gel aslanım Mamak'tan / Erzincan'dan Kemah'tan / Düşmanlar selâm ister / Gözden, gezden, arpacıktan!»**

Demek oluyor ki Gökçe'nin iyimserliği, toplumsal gidişin gerekirciliğine ya da emekçiye duyulan kuru güvene yaslanan bir şey değildir. Bu inanç, toplumsal gidişi hızlandıracak örgütlü güce duyulan güvenden kaynaklanıyor. Nitekim «Oy Beni» adlı şiirde, son derece güç, çekilesi olmayan bir yaşamı betimlerken **«Vay ne hal olmuş memleket / Vay ne hal olmuş vatan!»** diye yerinirken karamsarlığa kapılmaz. Umudunun, iyimserliğinin kaynağını vurgular:

Güzel yarim İstanbul'dan ne haber?
Dil-Tarih'ten, Emekçi'den, Sendika'dan?..
Şiddetin sabahı yakındır
Dayan dizlerim dayan

«Dil-Tarih», «Emekçi», «Sendika»... o dönem koşullarını bilenler için neyin simgesi oldukları ve neyi çağrıştırdıkları açıktır. Bu nedenle de o:

Sana selâm olsun
Zincirin, zulmün kâr etmediği,
Kırbacın kâr etmediği
Büyük tahammül!

der. Geleceğin güzel günlerinin yaratılması için, yoluna başkoyduğu yığınlara seslenir. Onların taşıdıkları yaratıcı özü devinime geçirmeye çalışır. Bu da Enver Gökçe'nin dolayısıyla da, şiirlerinin bir diğer özelliğine ulaştırır bizi: Gökçe, bir kavganın ozanıdır. Şiirleri de, kavga şiirleridir. İnancın beslediği bir umutla, «kalk düğüne gidelim» der gibi, yoluna başkoyduğu yığınlara seslenir: **«Topla Antep'i, Çukurova'yı / İzmir'i, Urfa'yı, Konya'yı / Haydi ha / Ne dursun Munzur!»**

«Ellerimiz ellerimizde... gidiyoruz» der coşkuyla... Bütün kederli ezgileri ümide kurban eder. «Buz tutmuş eller» için, «açık ve Türkiyeli avuçlarını sıcak» tutar... «Fakültenin Önü», «Bir Milli Kurtuluş Türküsü», «Turan Emeksiz» gibi şiirlere bir de bu açıdan bakmak gerekir.

★

Enver Gökçe'nin dünyagörüşünü, dünyayı ve sanatı algılayışının niteliğini, onun dolaysız dışavurumu olan ve şiirlerinin temelini oluşturan öğeleri, bir dizesinin yarattığı çağırışımlardan yola çıkarak ve olgusal desteklemelerle sergilemiş bulunuyoruz. Bu öğeler: emeğin temelliği, yaratıcı yığınlara güven, dışadönük (etkin) bir öfke, umut, geleceğe güven, yarın inancı ve iyimserliktir. Bu öğeler, Gökçe'nin el attığı bütün temaları işlerken dizelerinin arasından sıyrılıp öne çıkmaktadır. Olguları kendi özgül yapılanmaları içerisinde dile getirirken, bakışaçısının doğası gereği, bu öğeler açığa çıkmaktadır. Bu nedenle de onun şiirleri boyun eğmeyi değil karşı koymayı, kötücüllüğü değil iyimserliği, umutsuzluğu değil umudu, yılgınlığı değil direnmeyi... getirmektedir.

Gökçe, yukarıdaki sonuç ortaya çıkacak biçimde işlediği konularını özgüllükleri içerisinde yansıtırken evrensel yanlarını da açığa çıkarır. Bu gerçekliği bütünselliği içerisinde görmenin, kavramanın sonucudur. Tekil olanda geneli yakalamak ve yansıtmaktır. Bu nedenle de o halkımızın özlemlerini dile getirirken insanlığın özlemlerine açılır:

Ben, bizden olan bütün insanların dostu;
Adı, haritalarda bile bulunmayan
Bir köyündenim Anadolu'nun.
Güzel şeylere hasrettir memleketim,
Güzel şeylere hasrettir bu dünya.

Salt Türkiye halkının türküsünü değil, halkların türküsünü söyler. Bu da ona, yukarıda da belirttiğimiz gibi, özgülde evrenseli, tekte geneli yansıtma olanağını sağlar. Avrupa'da sürdürülen antifaşist mücadele ile 40'lı yılların Türkiyesi arasında koşutluklar kurmasına yolaçar:

Sana selâm olsun
Hürriyetlerin meçhul olduğu dünya
Canım Türkiye,
Memleketimiz!

Bu koşutluğun getirdiği çağrışımlarla da, Avrupa'daki mücadeleyi anlatırken Türkiye'deki mücadeleye çağrı yapar. Bu içiçelik çerçevesinde, Türkiye dışı oluşumları anlatırken Türkiye'yi; Türkiye'deki oluşumları yansıtırken de Türkiye dışı oluşumları dile getirir. Gökçe'yi Gökçe yapan niteliklerden biri de budur!

★

Enver Gökçe, bir dargeçit döneminin ozanıdır. Bu dargeçite damgasını vuran temel olgu, faşizmdir. Faşizmin niteliklerini gözönünde bulunduracak olursak, bu dönem içerisinde ayaklar altına alman değerlerin neler olduğunu görürüz. Bir kavga ozanı olan Enver Gökçe'nin bu değerlere yaslanmaması, onları geri tepen bir silah gibi faşizme karşı kullanmaması düşünülemez elbet.

Faşizmin «yürürlükten kaldırdığı» değerler nelerdir?

Özetle söyleyecek olursak, emekçi sınıfların yararına olabilecek her şeyi: demokratik gelişmeyi, örgütlenmeyi, düşünceyi, düşünce özgürlüğünü, özveriyi, yoldaşlığı... «yürürlükten kaldırır» faşizm. İnsanları büyük bir dişlinin çarkları, bir sürünün üyeleri durumuna getirmeye çalışır. Savaş kışkırtıcılığını, ırkçılığı... yaygınlaştırmaya çalışır.

İşte Enver Gökçe, faşizmin «yürürlükten kaldırmaya»

çalıştığı bu değerleri geri tepen bir silah gibi faşizme karşı kullanmıştır. Irkçılığa karşı kardeşliği, savaş kışkırtıcılığına karşı barışçılığı, demokratik gelişimin setlenmesine karşı demokrasiyi... savunan şiirler yazmıştır. Faşist gelişimin sonunda doğması olası yılgınlık, edilginlik, kötücüllük... gibi durumlara karşı direnişi, mücadeleciliği, iyimserliği... getirmiştir.

Gökçe'nin bu tutumu, kuşakdaşları ile ortak olduğu yan. Ama bir yanı var ki Gökçe, o yanı ile kuşakdaşlarının büyük bir kesiminden kopuyor: Dargeçit döneminin koşulları ile evrenini sınırlamamak, dolayısıyla da özgülü yansıtırken genel olana açılabilmek... Bu, şiirinin bugün de yaşar olmasını sağlayan en önemli etken.

Gerçekten de Gökçe, döneminin özgül koşulları ile evrenini sınırlamış olsa idi, yani II. Dünya Savaşı koşullarının gündeme getirdiği konuları işlemekle kalsaydı, dönemi içerisinde işlevi olmuş bir şiirin sahibi olabilirdi çok çok. Ama, dönemin özgül koşullarının belirlediği oluşumları dile getirirken temel olanı atlamaması, onun bugün de yaşıyor olmasını sağlamaktadır.

«Kardeşlik Acıları»nı düşünelim.

Enver Gökçe, bu şiirinde, savaşın yıkımlarından, hürlük, kardeşlik çırasından sözeder. Yani özgül koşulların belirlediği durumu dile getirir. Ama bu kazanımların, şiirini adadığı büyük amaç için yeterli olmadığını da bilir. Demokratizm-sosyalizm bağlantısı içerisinde, birden:

> Yeter değil bana
> Zaferlerin,
> Yıllardır gece hücumlarına
> Sokak savaşlarına katlandığım.

diyerek bitirir şirini. Faşizmin çöküşünü alkışlarken, diyalektik materyalist dünyagörüşüne yaslanan bir insan olarak savaşımın son bulmadığını, kazanılan zaferlerin insanlığın kurtuluşu demek olmadığını vurgulayıverir. Bu, nesnel gerçekliğin özünün, yani temel ve belirleyici olanın kavranılmasının bir sonucudur.

Yine «İlk Adım»da, «şorul şorul giden kan pahası» doğan yeni dünyanın muştusunu verirken:

Dumdum kurşunuyla vursalar da
Her zaman böyle döğüşeceğiz:
Gırtlak gırtlağa, diş dişe, tank tanka
Demokrasi için,
Eşitlik ve hürlük uğruna

der. Demokrasi için mücadeleyi, eşitlik ve hürlük mücadelesi ile bütünleştirir. İşte, Enver Gökçe'yi, şiirlerini ilk yayımlayışından bu yana geçen otuz yıl gibi uzun ve «anlamlı» bir suskunluk döneminden sonra yabancısamamamız, kendimize, günümüzde mısra düzen nice ozanın (!) şiirlerinden daha yakın bulmamız bundandır.

★

Enver Gökçe'nin şiirleri, dil ve yapısal özellikleriyle de kuşakdaşlarından kalın çizgilerle ayrılmaktadır. Ayrılma noktalarının irdelemesine geçmeden şu olgunun altını çizmekte yarar görüyorum: Gökçe'nin kuşakdaşları yani A. Kadir'ler, Rıfat Ilgaz'lar, Cahit Saffet Irgat'lar, Ö.F. Toprak'lar... daha çok izleyici ozan görünümündedirler. Nâzım Hikmet'in yarattığı geleneğin izleyicileri...

Kuşkusuz bu ozanların «izleyicilikleri», kendi şiirlerini yazmalarını önlememiştir. A. Kadir'in o yalın ama basit olmayan, her türlü yazın oyunundan arınık, süssüz anlatımı ile Rıfat Ilgaz'ın gerçekliği ironinin odağından vermeyi denemesi... bunun göstergesidir. Enver Gökçe de bu geleneğin dışında düşünülemez. O da, Nâzım Hikmet'in şiire kattığı olanaklardan geniş ölçüde yararlanmıştır. Bu noktada o da kuşakdaşları ile kesişmektedir. O da izleyici bir ozan konumundadır. Ancak arada ince bir ayırtı (nüans) var. Kuşakdaşları, sözkonusu geleneğin sınırları içerisinde kalarak şiirlerini kurmaya, kendi seslerini getirmeye, özgünleşmeye çalışıyorlardı. Gökçe bununla yetinmiyor. Sözkonusu geleneğin sınırları içerisinde kalarak şiirini kurmayı, sesini getirmeyi, kısacası özgünleşmeyi denemekle kalmıyor. Sınırlarını da genişletmeye çalışıyor. Gökçe'nin şiirini devrimci şiirimizin odaklarından biri kılan yan da budur!

Kuşakdaşlarının izledikleri ve Gökçe'nin de dışında düşünülemeyeceği geleneğe, Nâzım Hikmet'e, şiir geleneğimiz

içerisinde bir başlangıç bulmak olanaksız gibi. Gerçekten, Cemal Süreya'nın da belirttiği gibi, «Nâzım Hikmet'in çıkışını kendinden önceki bir Türk şairine bağlamak güç. (...) Onun şiiri Türk sanatı içinde yeni bir öz girişimi getirirken yeni bir biçimi de sunuyor.» Başlangıçta biçimce Rus füturistlerinin, özellikle de Mayakovski'nin izlerini taşır bu gelenek. Ama Nâzım'ın şiirinde, eski şiirin, divan ve halk şiirinin de sesi vardır. Ve Nâzım, özü en vurucu, en çarpıcı biçimde dile getirebilmek için hiçbir kayıt tanımadan, ulusal ve evrensel değerlerin hepsinden yararlanmış; geleneksel olanı (ulusal-evrensel) potasında eriterek yepyeni bir duyarlığın taşıyıcısı yapmıştır. İzleyicileri bu çok yönlü, çok boyutlu şiirin getirdiği olanaklardan yararlanırken, sınırlarını genişletmeyi denememişlerdir. Daha bu olanakları sonuna dek kullandıkları bile söylenemez. Kuşakdaşlarının bu tutumuna karşılık Gökçe, şiire sağladığı geniş olanaklardan yararlanmakla birlikte, bu geleneğin sınırlarının dışına çıkmayı denemiştir. Bunu da, duyusal yönü yitmemiş sözcüklere yaslanan bir şiir geliştirerek gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Gerçekten de Gökçe'nin şiirlerinin iç dinamiklerin yarattığı ürünlerden kaynaklandığına tanık olmaktayız. Halk türkülerinden, Pir Sultan'ın deyişlerinden, Köroğlu'nun yiğitlemelerinden, Karacaoğlan'ın güzellemelerinden... Karacaoğlan'ın güzellemelerinde gözümüze ilişen incelikli anlatımla, Köroğlu'nun deyişlerinde yüz yüze geldiğimiz tok sesin bir bileşkesi gibidir şiirindeki ses. Kullandığı sözcükler, halk şiirinde yüz yüze geldiğimiz gibi, tek tek ele alındıklarında da şiirsel ağırlıkları olan sözcüklerdir (Zulüm, mahzun, evliya, kul, yâren, aşikâr etmek, kâr etmek... vs.). Duyusal yönleri, kavramsal yönlerine ağır basmaktadır. Ancak Gökçe, onları kullanırken, içeriklerinin sınırlarını genişletir. Bu odaktan bakıldığında, onun halk şiirinden yararlanışının öykünüsel bir nitelik taşımadığı görülür. O, halk şiir geleneğinin bir sürdürücüsü değil, yeni koşullarda bir bireşimcisidir. Geleneksel kalıplar içerisine sıkışmamış; halk sanat ürünlerinin olanaklarından yararlanırken, değişik toplumsal koşullarda yaşadığını usundan çıkarmamıştır. Kimi şiirlerinde kullandığı halk türkülerinden alınma bölümler bile, onun yorumu ile bambaşka bir nitelik kazanmış, yalıtılmış olarak düşünüldüklerinde anlıkta can-

landırdıkları anlamı yitirmişlerdir. Şöyle de diyebiliriz: Gökçe'yi halk sanatından yararlanmaya iteleyen etken, yansıtmayı amaçladığı gerçekliği en eksiksiz ve duyulabilir bir biçimde sunma kaygusudur. Sözün kısası, vurgulamaya çalıştığım gibi, Gökçe, gerçek bir bireşimcidir. Yığına bir şiirin sahibi değildir.

İşte Gökçe, kapitalist gelişimin sonunda duyusal yanı körelen, kavramsal yanı öne geçen (ağır basan) sözcükler yerine, insan-doğa iç içeliğinin sonucu duyusal yönü ağır basan sözcüklere yaslanmakla, izleyiciliğinin kuşakdaşlarının izleyiciliğinden temelde ayrılmasını sağlamaktadır.

Enver Gökçe'yi bir «odak» durumuna getiren bu önemli ayırtıyı (nüansı) belirttikten sonra, kuşakdaşlarından dil ve yapısal yönden ayrılmasını sağlayan özelliklerin irdelemesine geçebiliriz.

Enver Gökçe, duyusal yönü yitmemiş sözcüklere şiirini yasianmanın yanı sıra, imgeyi, sesi, imge-anlam, ses-anlam uyumunu ve bunların dolaysız sonucu olan «bütün güzelliği»ni önemsemekle de kuşakdaşlarından ayrılmaktadır.

Belirttiğimiz gibi Enver Gökçe, imgeyi önemseyen bir ozan. Ancak imgeyi amaçlaştıranlardan değil. Vermeyi amaçladığını duyulabilir-kavranabilir bir biçimde sunabilmek için araçlaştıranlardan. Bu nedenle imgelerinin salt bir gözalıcılığın, şaşırtıcılığın, çarpıcılığın... ve bunların sonucu olarak da bir doyumun taşıyıcılığını yapmalarının yanı sıra, bir anlamın taşıyıcılığını yapmalarına da özen gösteriyor. Bu nedenle de imgeleri, özü somutlayıcı bir işlev yerine getiriyorlar. «Gelmeyen Bahar»da yeralan «Açar mı dört bahardır kanayan çiçek»teki «bahar» ve «çiçek» imgelerinin çağrıştırdıkları buna örnektir. Yine «Memleketimin Şarkıları»nda yeralan «Memleketimin şarkıları kadar acı çektim» dizesi ile, «İlk Adım»da yeralan «Güneşi gözlere doldurmak güzelken» dizesi... ve benzeri dizeler, anlamı deriştirerek yoğun bir biçimde dışa vurmasına yardımcı olmaktadırlar. Gökçe, süreçler ya da nesneler arasındaki algısal ilişkilerden kaynaklanarak, özü daha duyulabilir-kavranabilir bir biçimde sunmaktadır.

Gökçe'nin imgeyi amaçlaştırmaması, anlamı daha belirgin bir biçimde sunmak, sunabilmek için araçlaştırması, dolgu dizeler kullanmasını önlemiş; güzel bir imge uğruna şiiri sakatlama sakıncası ile yüz yüze gelmesini engellemiş-

tir. İmge ile anlam arasındaki bu işlevsel bağ, yığma bir şiir oluşturmasını önlemiştir («imge-anlam uyumu»).

Gökçe, imgeyi, anlamı güçlü bir biçimde dışavurmak amacı ile kullandığı için imgeleri hem özerk, hem de bağımlı bir nitelik taşımaktadır. Özerklikleri, yalıtılarak düşünüldüklerinde de birtakım şeyleri çağrıştırmalarından ileri gelmektedir. Bağımlılıkları ise, gerçek anlamlarını bütün içerisinde bulmalarından... Bunun sonucuna geçmeden, bir örnek üzerinde, söylediklerimizi somutlamaya çalışalım:

Gel günlerim gel de dol
Gel Aydınlım, İzmirlim,
Gel aslanım Mamak'tan
Erzincan'dan, Kemah'tan
Düşmanlar selâm ister
Gözden, gezden, arpacıktan!

Buradaki «Gel günlerim gel de dol» imgesi, tekil olarak düşünüldüğünde, anlığımızda bir görünümün canlanmasına neden olmaktadır. O da, askerlik ya da tutukluluk günlerinin son bulması dileğidir. Diğer bir deyişle, birtakım kayıtlar altında geçen bir yaşam biçiminin son bulmasına duyulan özlemdir gelen gözümüzün önüne. Ancak bu imge, son iki dize göz önünde tutularak değerlendirildiğinde, anlamsal değişikliğe uğramaktadır. Anlıkta bambaşka görüntülerin canlanmasına neden olmaktadır. Niceliksel birikimin niteliksel dönüşüme yolaçması, diğer bir deyişle devrimsel dönüşümün gerçekleşmesi yolundaki özlemi duyumsatmaktadır bize. Burada, her iki olgu arasındaki algısal ilişki ile sözkonusu dönüşüm gerçekleştirilmektedir. Sonuçta, imge, hem özerk, hem de bağımlı bir nitelik kazanmakta; gerçek anlamını ise, bütün içerisinde bulmaktadır.

İmgenin bu doğrultuda kullanılması, Gökçe'nin şiirlerinin bütün güzelliğine sahip olmasını sağlayan etmenlerden ilki. Diğeri ise, sesin kullanılışıyla ilintili. Sesin hem uyum içerisinde, hem de özü daha vurucu kılacak bir biçimde kullanılmasıyla ilintili...

«Sessel uyum»a iki noktadan bakmak gerekiyor.

İlki, Gökçe'nin sesi, «şiirsel» diye adlandırabileceğimiz

bir havanın ortaya çıkmasını sağlayacak bir biçimde kullanması.

İkincisi ise, bu havanın bütün şiir boyunca sürmesini sağlayabilmesi, «şiir birim»leri «ses-anlam» bütünlüğü (uyumu) içerisinde kaynaştırabilmesi...

Gerçekten Gökçe, bir yandan sözcükleri sıralayışı ile olsun, ses benzerliklerinden, uyaklardan yararlanması ile olsun, «konuşma dili»ni «şiir dili» katına ulaştırmayı ve «şiirsel»i yakalamayı başarırken, diğer yandan da «şiir birim» olarak düşündüğü dize kümeleri (öbekler) arasında, anlamın açığa çıkmasını sağlayacak nitelikte bir işlevsel bağ kurarak, bu havayı, şiir boyu sürdürebilmektedir. Öbekler arasında gözetilen bu ses ve anlam uyumu («dışsal uyum») şiirlerinin «bütün güzelliği»ne ulaşmasını sağlamaktadır. Geçmeden, bunun, şiirlerine, öbeklerin anlamlarının toplamından daha zengin bir anlam, seslerinin toplamından da daha zengin bir ses kattığını — kazandırdığını ekleyelim. (Bu, Gökçe'nin şiirlerinin «yapısal» özelliklerinin en önemlisidir. Gökçe, bu noktadan kendisine yöneltiğim soruya verdiği karşılıkta şunları söylemişti: «... şiirlerimin bir memleket türküsü, bir 'Bozlak' bir 'Hoyrat' gibi okunmasını isterken, onların bir senfoni bütünlüğü göstermesini arzu ederdim. Bu nedenle, (...) şiirsel birimi dizede değil, öbekte yoğunlaştırmayı hedef aldım. (...) Bunda, yani böyle bir kurguda gözettiğim amacı şöyle belirleyebilirim: Ben bu tür kurgunun şiirin daha uyumlu olmasını sağlayacağı kanısındayım. Tıpkı senfonide küçük seslerin büyük bir ses uğultusu içinde toplaşıp kaynaştığında oluşturduğu uyum gibi... Öyle sanıyorum ki bu da, şiirin daha çarpıcı olmasını sağlıyor.» Bu özellik, aynı zamanda, şiirlerini gözle değil de, bağıra bağıra okumayı zorunlu kılan etmenlerin ilkidir. — İkincisine az sonra geleceğim.— Bu yapılmadığında, sesli okuma sırasında ortaya çıkan «arka plan» sesi kaybolur.)

Gökçe'nin «bütün güzelliği»ne ulaşmasını sağlayan ve sesin kullanımıyla ilintili olan diğer nokta da, sesle öz arasında sağladığı uyumdur («içsel uyum»). Bu uyumun kaynağı, sözcüklerle (sesle) öz arasında kurduğu işlevsel bağdır. «Sevgi» ile «öfke»nin ses yönünden aynı nitelikler taşıyan sözcüklerle ifade edilememesidir. «Sevgi»nin, «incelik»in «haykıran», «öfke»ninse «uysal» sözcüklerle dile

getirilememesidir. İşte Gökçe, şiirlerini kurarken bu noktayı gözönünde bulunduruyor. Sesle öz arasında uyum bulunmasına dikkat ediyor. Bu da, şiirlerinin «bütün güzelliği» kazanmasını sağlıyor. Bunu, örneklerle somutlayabiliriz.

Gökçe, «Görüş Günü» adlı şiirinde, görüşme anının duygularını dile getirir. O anın üzünçlü havasını, sözcükleri ses ağırlıklarını tartarak kullanmakla duyumsanır kılmayı başarmaktadır: **«Bu gün görüş günümüz / Dost kardeş bir arada / Telden tele / Mendil salla el salla / Merhaba! // İzin olsun hapisane içinde / Seni / Senden sormalara doyamam / Yarım döner cigaranın ateşi / Gitme dayanamam»** Buna karşılık, niteliğini irdelediğimiz öfkeyi dile getirdiği şiirlerinde ise, sessel yoğunlukları fazla sözcükleri kullanmaktadır. Bu da, şiirlerindeki ses tonunun yükselmesine yolaçmaktadır. Başka türlü olması da olanaksızdır. Çünkü öfkenin uysal biçimde dışlaştırılması düşünülemez. Gökçe'nin şiirlerini bağıra bağıra okumayı zorunlu kılan ikinci etmen de budur. Yoksa tatlarına ve derinliklerine ulaşılamaz: **«Tank paletleriydi alanda dönen / Kusan namlulardı, kalleş ölümcül / Ve vuran ve kıran ve haykıran»**

Ancak şu gerçeğin altını yeniden çizmeyi gerekli görüyorum: Ses pekliği, Gökçe'de bir amaç değildir. Vermek istediğini etkileyici bir biçimde dile getirmek için sarıldığı bir araçtır. Sesteki peklik, sözcüklerden değil, özden güç alır.

Yaşam yoksulu küçükburjuva ozanlarının şiirlerinde yüz yüze geldiğimiz ve öz'den değil de, sözcüklerden güç alan **erkeksi** sese karşılık, Gökçe'nin şiirlerinde karşımıza çıkan **erkekçe** sesin kaynağı da budur.

Görüldüğü gibi Gökçe, şiiri kurmakta kullanılabilecek tüm öğeleri, dünyagörüşünün yedeğine vermiş durumdadır. Özü en iyi biçimde sunabilmek için imgesel anlatıma başvurmuş; ses öğesine yaslanmıştır. Bu tutumu, kimi şiirlerinde daha da ileriye götürmüştür. Vermek istediğini salt anlatısal planda değil, anlatımıyla da somutlaştırmaya çalışmıştır. Kendi deyimi ile, «doğayı ve insanı diyalektik bir gelişim içerisinde anlatan» öğelerle dolu olan «Yusuf İle Balaban» adlı destanından elde kalan parçalarda, de-

ğişimin sürekliliğini, sözcüklerin kullanımıyla duyumsanır kılar:

Ve döne döne ateş
Döne döne madde
Gökler yarıla dürüle
Dağlar savrula devrile,
Kırıla döküle yıldız
Sular evrile çevrile
Döğüşe döğüşe madde
Değişe tokuşa madde

Görüldüğü gibi bu parçada, bir soluk soluğalık vardır. Bu da, verilmek istenenin salt kavranmasını değil, aynı zamanda duyumsanmasını da sağlamaktadır.

Gökçe'yi kuşakdaşlarından yapısal düzlemde ayıran noktalarla, şiirlerinin yapısal özellikleri de böyle...

★

Enver Gökçe, devrimci şiirimizin temel taşlarından biridir. Hatta devrimci şiirimizdeki boyutlanmaları:

a) Nâzım Hikmet'in,
b) Enver Gökçe'nin

çevresinde oluşan boyutlanmalar olarak da belirlemek olanaklıdır. Boyutlanmaların ilki, yukarıda da belirttiğim gibi, Rus futüristlerinden kaynaklanan ve «yeni bir öz girişimi getirirken yeni bir biçimi de sunan», diğer bir deyişle yepyeni bir gelenek yaratan bir atılımdır. İkincisi ise, ilk boyutlanmanın şiire sağladığı olanaklardan geniş ölçüde yararlanmakla birlikte, halk kültürüne, halk şiirine geniş ölçüde yaslandığı için, değişik koşullarda ve bir üst düzeyde girişilmiş bireşim denemesidir. Ne ki Enver Gökçe Şiiri'nin bugüne değin bir bilinmeyen olması, kökleşmiş bir şiir geleneğinin devrimci bir bakışla çağın ve ülkenin sorunlarını dışlaştırmakta kullanılması deneyinin Ahmed Arif çevresinde oluştuğu kanısını yaygınlaştırmıştı. Oysa bu boyutlanmanın ana halkası ve deyim yerinde ise odağı Enver Gökçe'dir. Onun şiiri Ahmed Arif Şiiri'nin hazırlayıcısıdır. Bunu dil ve teknik yönden somutlamak ayrı bir yazının konusu. Ben, belirgin bir etkilenime dikkati çekmekle yetineceğim burada:

Saçlarına
Kızıl güller takayım,
Salın da gel,
Bir o yana,
Bir bu yana!
(Enver Gökçe)

Saçlarına kan gülleri takayım,
Bir o yana
Bir bu yana...
(Ahmed Arif)

Ancak bu, kimi ince hesaplıların yaygınlaştırmaya çalıştıkları gibi, Ahmed Arif'in sözkonusu çizgiye hiçbir şey katmadığı anlamına gelmez. Bu konuda söz Enver Usta'nındır: «Ahmed Arif bugünkü yerine bilinen yetenekleriyle oturmuştur. Hiç bir şey bu gerçeği örtbas edemez.»

Çözümlememizi noktalarken, yeniden vurgulayalım:

Enver Gökçe, Türkçemizin büyük ustası, devrimci şiirimizin yüzakıdır.

Not: Bu yazı, «Dost Dost İlle Kavga»nın Kasım 1973'te yapılan ilk basımı için hazırlanan ve sonraki basımlarında korunarak yeralan yazının gözden geçirilmiş biçimidir.

ENVER GÖKÇE İLE BİR KONUŞMA

Suphi Kenan Demirci

1. Şiirlerinizin yayımlandığı 1943-1945 dönemi dergilerine göz gezdirdiğimizde, şiirimizde, farklı olanaklara sahip iki akımın omuz omuza yürüdüğünü görüyoruz. Bu akımlardan birincisi Orhan Veli ve arkadaşlarının temsil ettiği Garip akımı, diğeri ise, toplumsal sorunlara ağırlık tanıyan Toplumcu, gerçekçi ozanların temsil ettiği Toplumcu gerçekçi akım, biliyorsunuz. Genel olarak düşündüğümüzde, siz, ikinci akım içerisinde yer alıyorsunuz. Ama daha ilk bakışta şiirleriniz bu akım içerisinde yer alan ozanların şiirlerinden ayrılıyor. Her şeyden önce siz, şiirlerinizde halkın söyleyiş olanaklarından ve bu arada da halk dilinden geniş ölçüde yararlanıyorsunuz. Ayrıca güncel olandan etkilenişiniz de onlardan farklı... Çoğunun aksine siz, güncel olanın tutsağı olmuyorsunuz şiirlerinizde. Evreninizi güncel olanla sınırlamıyor, özgül olanı yansıtırken evrensel olanı kucaklıyorsunuz. Sanımca hem güncel olanı vermek, hem de evrensel olana açılmak, özel olarak şiir için oldukça zor. Bu açıyı nasıl yakaladınız?

1. Bence şiir, her şeyden önce, bir dil sorunudur. Türk dilinin bütün kollarını inceledim. Türkmence, Kırgızca, Karaimce, Göktürk ve Oğuz lehçeleri ve İstanbul ağızı... bunlar arasındadır. Ayrıca gene dilimizin güzel örneklerinin bulunduğu Dede Korkut gibi destansı halk hikâyelerini de saymak gerekir. Ben isterdim ki, şiirlerim halkımızın bir türküsü, bir «Hoyrat», bir «Elâ Gözlü», yahut bir «Bozlak» gibi ezgili bir şekilde okunabilsin. Ta ilk zamanlarda, şiire ilk başladığım zamanlarda bile, bu düşüncede idim. Bu yolla şiirlerimin daha bir etkin ve vurucu olma niteliğine varabileceğini sanıyordum. Bütün çabalarım bu yönde ge-

lişmiştir. Şiirde halk söyleyiş olanaklarından yararlanma çok olağandır. Benim gibi halkın içinden çıkmış bir ozan için ise hepten olağan...

Gelelim güncellik sorununa...

Bence güncel olanı vermekle evrensel olan değerlere açılmak, bir çelişki taşımaz. Geriliğin oluşumunda emperyalizmin birinci dereceden işlevi olduğunu kabullenirsek, bütün geri bıraktırılmış toplumlar için genelgeçerliğe sahip birtakım temaların ortaya çıktığını görürüz. Bu temalar evrenseldir. Ama onları işlemekle bir sanatçı evrenselliğe ulaşamaz. Kendi gerçekleriyle onları yoğurup yansıttığı zaman bu şansı elde edebilir. Ama bu da yeterli değildir. Gelgeç dönemlerde ortaya çıkan durumlarla sanatçı evrenini sınırlarsa, yine evrensel olana ulaşamaz. Çünkü o gelgeç dönem ortadan kalktığı taktirde, o dönemle koşullanmış ürünleri herhangi bir şey ifade edemez. Bu nedenledir ki güncellik sorunu bir hayata bakış sorunu oluyor. Günceli verirken evrenseli yakalamak diyalektik öğretiyi eylem metodu olarak kabullenmek demektir.

2. Son günlerde yeniden gündeme alınan ve öteden beri tartışma konusu olan bir bilinç-duyarlık ilişkisi sorunumuz var. Kimilerine göre, belli bir sınıfın sanatını yapabilmek için yaşantı ve o yaşantının belirlediği sınıfsal duyarlığın herhangi bir önemi yoktur. Ozanlara göre asolan bilinçtir. Siz, yaşadığı günleri bu günlerin tutsağı olmadan şiirleştirmiş bir ozan olarak bu konuda ne dersiniz?

2. İnsan nasıl yaşarsa öyle düşünür. Yani düşüncesini (bilincini) onun sosyal hayatı, sosyal pratiği belirler. Bir sanatçının doğru devrimci yönde bir şeyler verebilmesi, yaratabilmesi için pratik ile teori arasındaki birliği daima gözönünde tutması gerekir. Dünyayı ve olayları ancak diyalektik metodun ışığında kavrayıp yorumlayabilir. Sanatta bilinç ile duyarlık arasında tam bir uyum olmalıdır. Ne salt bilinç, ne de salt duyarlık tek başına yeterli değildir. Biz sanattan, sanat eserinden söz ettiğimizde, devrimci bir görüş açısından hareket ederiz. Yani dünyamızı insanca yaşanacak bir hale getirmek için şiiri ve sanatı sosyo-politik bir mücadelenin tamamlayıcı araçları olarak görürüz. Bu açıdan bakıldığında asıl mesele insanın bir bütün halinde kavranılması ve bu bütünselliğin dile getirilmesidir. Sadece namuslu olmak da yetmez. Hem namuslu hem de sapı-

na kadar bilinçli olmak şarttır. Gerçek sanatçı pazarlıkların, kuşkuların, küçük hesapların insanı değildir.

3. Şiirlerinizin yeniden yayımlanması, edebiyat çevrelerinde olduğu kadar, okur arasında da büyük bir ilgi uyandırdı. Bu arada Soyut ve Yansıma dergilerinde şiirlerinizi ve kişiliğinizi yücelten yazılar yayımlandı. Bunlar iyi hoş şeyler tabii... Ama zihnimi kurcalayan bir şey var: Bu yazıların yazarları, yazılarından anladığımca sizi yakından tanıyan ve bundan da büyük kıvanç duyan kişiler. Yani, yaşı henüz çile doldurduğunuz yıllara bile değmemiş bizim kuşak gibi sizinle daha yeni yeni yüz yüze gelmiş değiller. Şiirlerinizi biliyorlar. Dahası, 1969 yılında yayımlanan kitabındaki şiirlerinin büyük çoğunluğunu zihnimize kaydettiğimiz Ahmed Arif'e ustalık yaptığınızı bile biliyorlar. Öyleyken, özel bir konuşmamızda da belirttiğiniz gibi, hakkınızda, İzmir'de çıkan bir gazetede yayımlanmış bir yazıdan başka, tek bir yazı yayımlanmamış bugüne kadar. (Necatigil'in sözlüğünde de adınızın bulunmadığını belirtelim bu arada). Kimseyi suçlamak istemem ama, adınız etrafında aşağı yukarı 30 küsur yıl süren suskunluğun bugün birdenbire açık bir ilgiye dönüşmesini nasıl açıklarsınız?

3. Bu soruyu adı geçen yazarlara sorsaydınız elbette daha iyi ederdiniz. Bugün böyle konuştuklarına göre herhal dünya iyiye dönmüştür. Ben de hangi dağda kurt öldü diye soruyorum kendi kendime. Ben hayatta kimseye hocalık, akıldanelik etmedim. Ustalık satmadım. Ahmed Arif bugünkü yerine bilinen yetenekleriyle oturmuştur. Hiç bir şey bu gerçeği örtbas edemez. Yalnız «kendi göbeğimi kendim kestim, kasaba minnet etmedim» dediğine göre kendini aşiret töresine bu kadar bağlı sayan ve bunu ballandıra ballandıra bir marifetmiş gibi söyleyen Ahmed Arif'e, kendi yiğitlik zagonu adına sorarım: «Aç zulanı, göster restini. Gökten zembille mi indin? He canım sen getir üstünü.»

4. Gelenekten yararlanmak sorunu öteden beri tartışılan bir sorun. Ama hep kuramsal açıdan ele alınmış. Pratik cephesine değinmekten, geleneksel deyiş biçiminden yararlanmayı deneyen kimi ozanlarınızın sürüklendiği başarısızlığın nedenlerini irdelemekten genellikle kaçınılmış. Sizin şirleriniz bu açıdan ele alındığında oldukça başarılı. Geleneksel söyleyiş biçimlerinden yararlanırken zorlamaya ya

da herhangi bir yapaylığa düşmemişsiniz. Ortaya koyduklarınız gerçek bir sentez... Sanırım, bir yaşantı sorunu bu. Ne dersiniz?

4. Gelenekten **her zaman için yararlanılabilir. Kimi** ozanların bu deneylerde başarısızlığa uğramaları sanımca, onların halkla göbek bağı kuramamış olmalarından ileri gelmektedir. Türkünün ya da ağıtın halk yaşamı içerisindeki yerini ve işlevini bilmeyenler, bunlardan yararlanarak ortaya gerçek sentezler koyamazlar. Dünya görüşleri ne kadar olumlu olursa olsun, birer özentiden öteye gitmez çabaları.

5. Şiirleriniz şöyle bir gözden geçirildiğinde sizin birim olarak dizeyi değil de, dizelerin oluşturduğu öbekleri aldığınız görülüyor. Bu özel kurgu, sanırım ilk kez sizin tarafınızdan uygulanmış... Bu kurgunun sizce şiire sağlayacağı olanaklar nelerdir? Daha doğrusu, böyle bir kurguya yönelmekle yaratmayı amaçladığınız «özel bir etki» var mı?

5. Başta da söylediğim gibi, şiirlerimin bir memleket türküsü, bir «Bozlak», bir «Hoyrat» gibi okunmasını isterken, onların bir senfoni bütünlüğü göstermesini arzu ederdim. Bu nedenle, sizin söylediğiniz gibi şiirsel birimi dizede değil, öbekte yoğunlaştırmayı hedef aldım. Herhalde bu noktayı görmüş oluyorsunuz. Bunda, yani böyle bir kurguda gözettiğim amacı şöyle belirleyebilirim: Ben bu tür kurgunun şiirin daha uyumlu olmasını sağlayacağı kanısındayım. Tıpkı senfonide küçük seslerin büyük bir ses uğultusu içinde toplaşıp kaynaştığında oluşturduğu uyum gibi... Öyle sanıyorum ki bu da, şiirin daha çarpıcı olmasını sağlıyor.

6. Ta başından beri ozanlarımızın yakasını sıyıramadıkları iflâh bilmez bir hastalık var: «Ben merkezli bir şiir» oluşturmak. Yanlış anlaşılmasın. Bu sözlerimle ozan şiirlerinde kendinden söz etmemelidir demek istemiyorum. Ama bunun belli bir haklılık kazanması için ozanın «ben»den «biz»e doğru açılması gerekir sanırım. Sizin şiirlerinize bu açıdan baktığımızda, bu olumsuzluktan sıyrılmış olduğunuzu, kendinizden söz ettiğiniz şiirlerinizde bile başarılı bir biçimde «biz» e doğru açıldığınızı görüyoruz. Evrensellik açısından bu konudaki düşünceleriniz?

6. Şiirde «ben»den başlayıp «ben»de biten bir tema evrensel bir nitelik taşımaz kanısındayım. Gerçek şiirde şair bu «ben»i yoketmeli, «biz»e doğru açılmalıdır. Bunu

yaptığı ölçüde, kişisel yaşam deneylerinden yola koyulmuş da olsa, geneli ilgilendirecek şiirler ortaya koyabilir. Koyabildiği ölçüde de özgül olanı zorlar. Bundan başka «ben» toplumcu ve devrimci ozanlar için hiç de itibar edilecek bir şey değildir. Gerçek toplumcu şair odur ki, «ben» derken daima «biz»i kasteder. Tikel olgularla uğraşırken bile onları genel olanla iç içe verir. Zaten devrimciliğin ilk koşulu da budur: «Ben»in tutsağı olmaktan sıyrılmak, kendini «biz»e adamak. Ben toplumcu bir ozan olarak şiirlerimde hep bu anlayışı sürdürdüm. Çünkü «biz» her şeyin özünü teşkil ediyordu ve «ben» de «biz» tarafından belirleniyordu. «Biz»i «ben»lerin bir toplamı olarak almak sakat bir görüştür ve bütünselliğe aykırıdır. Bir şiirimde bu gerçeği şu şekilde ifade etmeye çalışmıştım:

Biz olmasak gökyüzü, biz olmasak üzüm,
Biz olmasak üzüm göz, kömür göz, elâ göz;
Biz olmasak göz ile kaş, öpücük, nar içi dudak;
Biz olmasak ray, dönen tekerlek, yıkanan buğday,
Ayın onbeşi;
Biz olmasak Taşova'nın tütünü, Kütahya'nın çinisi
Yani bizsiz
Anne dizi, kardeş dizi, yâr dizi
Güzel değildir.

Hal böyleyken şairin kalkıp da kendi ben'inin tutsağı olup çözümlemelere girişmesi bir çeşit uyku sayıklamasıdır. Hastalıklı bir dünya görüşünün ifadesidir. Ama kişi kalkıp da «ben»i «biz»in belirlediğini kabullenince iş değişir. Onun ortaya koyacağı ürünlerde sözünü ettiği «ben» artık toplum-üstü bir varlık değil, «biz»in bir simgesidir. Yine kendi şiirimden örnek vereceğim:

Ben küçük Yusuf'um Çit köyünde
Çapak çapak elâ gözlerim;
Kıl kecim kısır, annemin memesi yara,
Benim saçlarım belik belik,
Bıyıklarım burma burma
Gözlerim kara kıyma renginde, ama
Erzincan oynamış ağlamışım
Irgatlık etmişim el kapısında
Dolu vurmuş bahçelerimi
Çekirge inmiş tarlalarıma

Şimdi bu şiirde sözü edilen «ben» bir birey olarak Enver Gökçe değildir. Belli toplumsal koşulların ürünü olan insanların, yani «biz»in simgesidir. Diyeceğim elbetteki «biz»e doğru açılmayan bir «ben merkezli» şiir olumlu karşılanamaz. Kendi «ben»inin tutsağı olan bir insan toplumsal içeriğe açılamaz ida ondan...

7. «Yusuf ile Balaban» adlı uzun şiirinizin, hemen hemen bütün bölümleri kaybolmuş, bildiğimce. Bu şiirinizde tek bir tema üzerinde mi duruyordunuz? Bize, bu konuda biraz bilgi verir misiniz?

7. «Yusuf ile Balaban» adlı denemeyi 1953 yılında yazmıştım. Denememde, Balaban adlı bir ağanın topraksız köylüler üzerindeki baskısını ve bu baskıya tahammül edemeyerek ağayı öldürüp mahpusa düşen bir köylüyü (Yusuf'u) anlatmıştım. Ağayı öldüren köylü (Yusuf) mahpusa düştükten sonra, toplumsal gerçekleri öğrenir; bilinçli bir insan haline gelir. Destanın elde kalan bölümlerinden birinde (Kirtim Kirt'te) bu oluşum yansıtılmıştır. Destan, doğayı ve insanı diyalektik bir gelişim içerisinde anlatan parçalarla sona eriyordu.

8. Şiir yazdığınız dönemde dergilerde boy gösteren diğer toplumcu gerçekçi ozanlarla (Rıfat Ilgaz, A. Kadir, Niyazi Akıncıoğlu... gibi ozanlarla) şiir yönünden olan ilişkilerinizi açıklar mısınız?

8. Akıncıoğlu, çok taktir ettiğim bir ozandı. Ama, son durumunu kesinlikle bilmiyorum. Toplumsal yönü çok kuvvetli olan Rıfat Ilgaz'ın şiirlerini, estetik açıdan zayıf bulurum. A. Kadir'e gelince... Sevdiğim, beğendiğim ozanlarımızdandır.

YUSUF İLE BALABAN
dan (*)

(*) «Yusuf İle Balaban» otuz şiirlik bir destandır. Fakat kaybolmuş, geriye ancak bu «Başlangıç» ile üç parça (Uy Kirpi Kız Kirpi, Bu Balaban'ın Dünyadan Göçtüğüdür, Kirtim Kirt) kalmıştır.

BAŞLANGIÇ

Zaman akar, zaman geçer,
Zaman zindan içinde;
Biz mapusta gürül gürül yatardık
Yılan çıyan içinde.
Getirdiler ite kaka bir yiğit,
Ayak çıplak
Ak bir mintan içinde.
Zaman zaman içinde
Işık duman içinde

Ve râviyan-ı ahbâr
Ve muhaddisân-ı rûzigâr
Şöyle rivayet
Ve hikâyet ederler kim:
Beni âdem zor bezirgân içinde
Vardı bir Balaban.

UY KİRPİ KIZ KİRPİ

Kırmızı parıltılı ve narin
Bir kiraz dalı
Irgalandı
Has bahçenin içinde
Döktü çiçeğini bir bir
Ve gazaba geldi
Eğinli Bekir:
«Yıkılsın İstanbul, dedi
Yıkılsın İzmir
Lan hani benim ekmeğim,
Bu ne bok kader
Toprağım yok, tarlam yok.
Ne kadar
Toprak var dünyada oysa
Ömrübillah herkese yeter»

Irmağın üstünden
Bir sürü geçti allı pullu
Herhal meri keklik
Gider öyle gider.
Havada bulut
Havada alaca karga
Karganın ağzı var dili yok
Bekir'in arkası yok.
Dedi karga: yok
Ahmed'in de yok.
Demiri eriten kömür
Yiğidi eriten kahır
Ölem desen ölemezsin ki
Dünya dediğin de ne ki
Bir alabalçık sökemezsin ki
Dünyanın halısı kilimi çok

Bekir'in tarlası yok
Bir kirpi açıldı dikeninden
Gelincik yüzlü!
Uy kirpi kız kirpi
Bekir'in tarlası yok
Dedi kirpi: yok
Mehmed'in de yok.
Munzur'un başı kar ile duman
Bu belâlı başınan
Kime gidem yavri
Avuçta yok elde yok
Bir çekirge atladı
Eğri bacağıynan
Çekirgenin ağzı var dili yok
Bekir'in tarlası yok
Dedi çekirge: yok
Zeyneb'in de yok.

BU BALABAN'IN DÜNYADAN GÖÇTÜĞÜDÜR

Aklı karalı seçilirken su,
Aklı karalı seçilirken ova,
Aklı karalı seçilirken dağ
Çakal, kurt, kuş, yılan ve tosbağa
Ve ışırken ıpıl ıpıl üzümler
Işırken orman
Yusuf kuytuda otururdu
Gözünü kekitmeden
Elinde filinta tüfek...
Karşıdan gelirdi Balaban
Ak yelek, gümüş köstek
Atı zorlayı zorlayı.
Yusuf bağırttı barutu
Yalağın kenarından:

«Al» dedi «lan»
Düştü Balaban
Kanı şorlayı şorlayı

KİRTİM KİRT (*)

Can yoktu ki sevdalara düşe,
Kurt yoktu ki kızıl kana üşe
Yoktum ki yol geçe
Yoktun ki haber ulaşa
Gül yoktu ki, dal yoktu ki...
Ve döne döne ateş
Döne döne madde
Gökler yarıla dürüle
Dağlar savrula devrile,
Kırıla döküle yıldız
Sular evrile çevrile
Döğüşe döğüşe madde
Değişe tokuşa madde

Öyle bir vakte erdi ki devran
Döne döne esir
Döne döne gaz
Döne döne atom
Döne döne madde
Döğüşe çekişe madde
Vuruşa vuruşa madde
Ve zaman değişe değişe
Yosun titreşe, yeşilleşe
Işık dura değişe
Öyle bir vakte erdi ki devran
Ha dedi kırdı zincirini
İçerdeki adam
Demir bağrışa bağrışa
Zindan çağrışa çağrışa
Şöyle buyurdu ki Yusuf

Dört kitaptan daha büyük:
«Demek bu hayat,
Önce sana bana yük
Demek su kimin
Toprak kiminse
Motor, elektrik, ve ışık kiminse
Demek sultan odur.
Demek insan bölük bölük.
Yaşıyorsan ölüyorsun demek.
Nasıl yaşıyorsan
Öyle düşünüyorsun demek
Demek insan
En yüce mertebede hayvandır
Yeni anladım
Alet kullanan ve yapan.
Tilki tarlayı masallarda sürer,

Manyetoyu çeviremez tavşan.
Devril başımdaki kader
Dökül dilimdeki yalan
Tutuş beynimdeki kibrit
Kirtim kirt
Kirtim de kirt
Kirtim de kirtim
Kirtim kirt»
Bir yandan demirciler
Demir döğer denge denk
Bir yandan boyacılar
Boya vurur renge renk
Bir yanda
Kurtuluş savaşları
Bir yanda esaret

Bir yanda termonükleer çağ
Bir yanda balistik şirret
Evvel madde
Ahir fikir
Dolan göğümdeki hava
Salm yanımdaki fakir
Salın proleterya
Geber başımdaki bit
Kirtim kirt
Kirtim de kirt
Kirtim de kirtim
Kirtim kirt

(*) Kirtim kirt: Halı tezgâhlarının çalışırken çıkardığı ses.

DERGİLERDE KALANLAR

GELMEYEN BAHAR

Gel kardeşim, gel beri
Hey kurt hey kuş hey börtü böcek
Ah gidenler gelir mi geri
Açar mı bugün dört bahardır kanayan çiçek
Demek
Daha bizim yaşımızda
İnsanlar ölecek.

(1943)

VATANDAŞ

Ne, bizden geri, deniz aşırı şarkılar,
Ne tadılır ne bölünür nimetler bizsiz.
İnan kardeşim inan
Ne yalan bu dünya,
Ne insan fani...
Acılar görmüşüz, geceler görmüşüz, ölmeyi
görmüşüz
Aydınlıklar görmüşüz, kahramanlar, dostlar
görmüşüz.
Görmüyor musun, görmüyor musun?
Ellerimiz ellerimizde... gidiyoruz.

Sizlerden söz açıyorum
Teklifsiz, pervasız, işkilsiz.
Ateşe vurulu batıl ve eski kitaplar
Sizden öte...
Neler varsa
Mesut insanlık için bühtan edici
Sizden öte...

Ve bir yanda yıkılmış zulmün kalası
Bir yanda salınır devasa gövden.
Bir yanda sevmediklerin,
Bir yanda demir pencere, bir yanda tarih
Bir yanda sen.
Yani bir yanda
Yüzyıllar boyunca saflarında
Yangınlar çıkardıklarımız.
Bir yanda —hayal etmesi zor—
Ferah ve cömert dünyamız
Ve mürettip, hasatçı, öğrenci, öğretmen.

Kınadık, yüz çevirdik, düşman kesildik
Şol aşkı bilmezlenenlere.
Dünyalar durdukça mesuduz
Bu dünya üzerinde.
Yaşamak aşkına, yıldızlar aşkına
Demir ve ekmek aşkına mesuduz...
Hey dağlara taşlara kâr eden türküm
Aşikâr etsen de kendini
Şöyle bir sular gibi salsak, boy versek
Uzun ömrümüzü, yiğit ömrümüzü, taze ömrümüzü,
Sefil ömrümüzü, deli ömrümüzü, gelin ömrümüzü...
Güneşte güneşlesek
Dal kırsak, toplasak, ateşlesek
Broy broy desek dağlarda
Gül gülistan içinde görseler bizi.

İster öv, ister yer, ister sev beni
Güneşin taşlarda mavileştiği
Nehir boylarınca söylenir
Sevinç şarkılarım yoksa da
Şimdi, bütün kederli ezgileri
Ümide kurban ediyorum.
Satırlarımla olsa da çok mu, bir de ben seni
Bizden olan bütün dünya şairleri gibi
Yâdediyorum.

Sen ne hakîm, ne evliya, ne kul, köle, ne şövalyesin
Sen yirminci yüzyıl insanı!
Dost dediğim, yâren dediğim, kardeş dediğim
Ekmeğim benim,
Gülüm, bağım, bostanım benim:
VATANDAŞ.

(Ant, 1.6.1945)

MEMLEKETİMİN ŞARKILARI

Ben, bizden olan bütün insanların dostu;
Adı, haritalarda bile bulunmayan
Bir köyündenim Anadolu'nun.
Güzel şeylere hasrettir memleketim,
Güzel şeylere hasret bu dünya.
Yıllardır, kanda ve ateşte mısralarım
Yanan şehirlerin,
Ağır tankların tekerlekleri arasında.
Biliyorum,
Yaylım ateşlere girilmiştir gönlümüzce
Pasifik kıyılarından Volga'ya kadar.
Benim arzumanım kaldı
Hürriyet boylarında tank oynatanlarda.
Bütün kıtalarda
Tulû arzda, islâm içinde, küffar içinde
Mülhit, mümin ve vatanseverim.

Fakir, cefacı topraklarım içinde
Mendil tutanım, diz vuranım, baş çekenim
Zeybekte, halayda, tamzarada...
Ben küçük Yusuf'um Çit köyünde
Çapak çapak elâ gözlerim;
Kıl keçim kısır, annemin memesi yara.
Benim saçlarım belik belik,
Bıyıklarım burma burma
Gözlerim kara kıyma renginde, ama
Erzincan oynamış ağlamışım
Irgatlık etmişim el kapısında.
Dolu vurmuş bahçelerimi,
Çekirge inmiş tarlalarıma.
Ben bir yolcuyum hemşeri
Manisa bağlarından geçtim
Aydın incir tarlalarından.

Çığlıklar getirdim
Üzümleriyle beraber çürür gibi düşen
İnsanlarımdan.
Sıcak tuzsuz gevreklerinizi yemişim
Alaca karanlıkta... Buca'lı işçilerim.
Unutur muyum seni
Derdini, ekmeğini bölüştüğüm
Türküleriyle bizi ağlatan memleketlim.
Karadeniz'in Rumelikârı tütünü,
Bende türküler oldu ağlamaklı,
Bende türküler oldu dizim dizim.
Doldurdum sineme, ciğerlerime,
Doldurdum derdi mihneti
Pamuk tozunu, kömür tozunu;
Memleketimin şarkıları kadar acı çektim.

Ben Ahmet Çavuş'um
«Attığını kurşunlar gitmezdi boşuna»
«Şimdi kuzgunlar iner taze leşime».
«İki kere kesemden everdiğim»
Dost dediğim kıydı bana.
Ben Kürtoğluyum derim ki «Yiğitlik kadim»
Ben Nazif'im «Urfa'ya karşı vurdular beni»
Ağlasın Urfa.
Ben şairim
Halkların emrinde, kolunda, safında.
Satırlarım vardır kahraman,
Satırlarım vardır cılız, cesur ve sıtmalı.
Ahdim var :
Terli atlet fanilalı göğüslerden
Püfür püfür geçeceğim.
Bir de âşıkım, kanlı bıçaklı
Yar için şerden geçeceğim.
İnan ki ciğerparem, inan ki sevgilim
Bu hususta :
«Üçten, beşten, senden geride kalan değilim»

(Ant, 1.7.1945)

İLK ADIM

Bir mermi de benden aslanım,
Bir mermi de benden.
Bir mermi de benden zafer topları
Mukaddes namlular!
Daha gelmesin mi bahar,
Daha gülmesin mi ağlayanlar?
Yıllardır kan içinde, sargı içinde
Unuttunuz mu
Sevmesini, şakalaşmasını?
Çekik gözlüler,
Kıvırcık saçlılar, ablak yüzlüler!
Küller mi saz beniz etti sizi
Yabanî güller, dost bakışlar, otlu çiçekler!
Ve sizler :

Adana, Aras pamuğu kadar
Sevdiğim yüzler!
Yayla türkülerim kadar
Memleketlilerim kadar
Sevdiğim yüzler!

Altıya mı değdi yaşlarınız
Otuz dokuz doğumlu çocuklar?
Ömrünüz, gözleriniz, uykularınız
Sığınaklarda geçti harp boyunca.
Oylum oylum ateşleri gördünüz mü,
Cepheden dönenleri sordunuz mu?
Tanır mısınız
Ay nedir, gün nedir, elma nedir?
Güneşi gözlere doldurmak güzelken
Hey küçük kardeşler hey
Görün ne hale koydular dünyamızı.

Şimdi zafer topları gürlüyor
Avrupa'da.
Ve deniz ötesi kıtalardan
Şarkılar...
Şimdi kazaska oynuyor Avrupa.
Şimdi silâh yerine bayrak tutanlar...
Hiçbirini tanımadığımız,
Oyunlarını bilmediğimiz
Mişiganlılar, Oksfortlular, Ukranyalılar.

Şimdi, göz aydın etme zamanıdır.
Yeni bir dünya doğuyor.
Şorul şorul giden kan pahası.
Müjdeler, müjdeler olsun
Yeni bir dünya doğuyor
Zincir seslerinden
Verem basillerinden uzakta...

Büyük ölülerini bağrına basıp
Yaralı insanlarımız
Kahramanlarımız konuşuyor:
«Benim olsun, senin olsun, bizim olsun,
Hani kardeşlerimiz vardı ya
Bu dünyada.
— Kız kardeşlerimiz, annelerimiz, şairlerimiz —
Dumdum kurşunuyla vursalar da
Her zaman böyle döğüşeceğiz:
Gırtlak gırtlağa, diş dişe, tank tanka
Demokrasi için,
Eşitlik ve hürlük uğruna»
Bir mermi de benden aslanım
Bir mermi de benden
Bir mermi de benden
Zafer topları, mübarek namlular!

(Ant, 16.5.1945)

KARDEŞLİK ACILARI

Yıllar var ki sizleri düşünüyorum:
Yanan şehirlerim,
Düşmana ekmek veren tarlalarım
Teknelerim, ocaklarım, öğretmenlerim!
Ve sizleri:
Caddeler, tarlalar, fakülteler,
Nehir boyları, şehirler, ordular
Aşklarım, hünerlerim, sefaletlerim!

Ellerime ateş düştü
Yüreğime, gövdeme, kollarıma.
Biliyorum ey demokrasi!
Bütün şairlerin ölür
Barikatların susar
Ve yanar da limanların, iskelelerin
Zafer gülleri sensiz açmaz
Böyle bir macerada.

Kardeş, kardeş!
Alkış tutan ellerini kesmedim,
Tanklarımla tarhlarım ezmedim.
Ben kendi halimle müthiş kişi
Ben sevici, sert ve delişmen...
Ve hürlük kardeşlik çırasını
Kendi hissemce götüren insan.
Biliyorum bu dünyada
El değmediğimiz, nice doyumlu,
Sıcak, ölümsüz ve kederli şeyler vardır.
Biliyorum bu dünyada
Gökyüzü ve denizyüzü
Cümle çiçek ve cümle yemişler vardır
Biliyorum bu dünyada
Yalnız ve «yalnız insanlar
Yani kardeşler vardır.»

Beni şehir şehir beni,
Beni köy kent beni
Beni usul, beni yolca götür
Kardeşlik treni!
Ağır yaralılar taşıyorum
İncinmesin kollarım, ayaklarım, ellerim.
Işıltılı gündüzlere gitmeliyim
Acılar, darağaçları, kelepçe demirleri!
Bayram şenliklerine,
Demokrasi şenliklerine gitmeliyim
Uğruna şiir yazılan, döğüşülen, ölünen insanlar!
Yeter değil bana
Zaferlerin,
Yıllardır gece hücumlarına
Sokak savaşlarına katlandığım.

(Ant, 1.5.1945)

BİR İHTİYAR

Gidiyorlar!
Atları, terkileri,
Göğüslerinde gümüş köstekleri yoktur.
Gidiyorlar!
Baş açık, yalın ayak, ardı arkasına
Ümitten gayri ekmekleri yoktur
Sen
Vermişsin de sırtını meşeye
Koca ihtiyar!
Yolların, yolcuların
Akşamla değişen şeylerin haricindesin.
Hatıralarınla yaşıyorsun:
İşte yine
Getirdiler bohçasını önüne

İşliği, çakmağı, tabakası,
Çorabı, çakısı, ayakkabısı
Ve Zonguldak treni,
Zonguldak madeni, kömür havzası,
Çakmağı, işliği, ayakkabısı.
Ötede insanlar gidiyorlar.
İşte yine getirdiler bohçasını önüne:
Sarsan bir cigara daha
Vursalar orta telden Emrah'ı
Yüreğin tutar mı söylemeğe
Başa gelen halleri?
Bir buçuk ay gezdin dağları
Avutmadı gönlünü
Toprak kokusu, kekik kokusu, çiğdem, çiçekler.
Keklikler konardı
Bir o taşa bir bu taşa
Ha deyip de çekemedin tetiği.

Kınasını oynatamadığın
Düğününde oynayamadığın
Körpe kuzu düştü yadına,
İndin bahçeye:
Dayadın sırtını duta.
Domatesler kızarmıştı,
Yılı değildi bal armudunun,
Adam boyunu geçmemişti tınaz
Sonra malûm...

Şimdi toprağa bakamıyorsun.
Çifte salsan kara öküzü
Gözlerine bakamıyorsun.
Bütün gözler onun gözleri
Bütün çalışanların emeği,
Onun emeği.
Sonra malûm...

Zonguldak treni
Kömür dağları, kömür madeni
.....
İnsanlar gidiyorlar
Gurbete,
Şehire,
Kâra.
Sen bir efkâr gelmiş de ağlıyorsun.

(Söz, 1946)

DOST

Ben berceste mısraı buldum
Hey ömrümce söylerim
Gözden, gezden, arpacıktan olsun
Hey ömrümce söylerim!

Bizsiz Ilgaz'ın çam ormanları güzel değildir.
Hayda günlerim hayda!
Sırtını düşmana verdikçe
Murat dağları güzel değildir,
Dost dost ille kavga!

Biz olmasak gökyüzü, bir olmasak üzüm,
Biz olmasak üzüm göz, kömür göz, elâ göz;
Biz olmasak göz ile kaş, öpücük, nar içi dudak;
Biz olmasak ray, dönen tekerlek, yıkanan buğday,
Ayın onbeşi;
Biz olmasak Taşova'nın tütünü, Kütahya'nın çinisi,
Yani bizsiz
Anne dizi, kardeş dizi, yâr dizi
Güzel değildir.

Gel günlerim gel de dol
Gel Aydınlım İzmirlim,
Gel aslanım Mamak'tan
Erzincan'dan, Kemah'tan
Düşmanlar selâm ister
Gözden, gezden, arpacıktan!

Adana'nm pamuğu dokumada;
Diyarbakır, Afyon, Kütahya fabrikada
Ümit işkencede mahzun
Emek işkencede mahzun
Tenim, ayaklarım üryan
Ekmek işkencede mahzun
Ve Divrik'in demiri arabada
İşçi-köylü ve işçi birarada

Söyle türküler yadigârı kardeş
Söyle ağrılar yadigârı kardeş!
Neden alınterleri
Nimetler, haklar haram oldu sana
Gel günlerim gel de dol
Gel Aydınlım, İzmirlim
Gel aslanım Mamak'tan
Erzincan'dan, Kemah'tan!
Düşmanlar selâm ister
Gözden, gezden, arpacıktan!
Sana selâm olsun
Hürriyetlerin meçhul olduğu dünya
Canım Türkiye,
Memleketimiz!
Çalışan halklarıyla ümmi
Çalışan halklarıyla garip,
Irgadı, esnafı, madencisi, iptidaî âletleri,
Kadınları, erkekleri, hapishaneleri;
Başı boş suları, dumanlı vadileri, yoz topraklarıyla,
İşsizleri, realist şairleri, mücahitleri,

Sokak şarkısı, keten helvası,
Akşam haberleri satanlarıyla memleketim!
Sana selâm olsun!

Sana selâm olsun
Sürgünler, mahkûmlar, hastalar!
Alacağın olsun
Seni İstanbul seni
Seni Bursa, Çankırı, Malatya,
Sizlere selâm olsun üniversiteler!
Öğretmenleri alınmış kürsüler,
Öğretmenler!
Sizlere selâm olsun
Hürriyeti yazan eller, dizen eller!
Sizlere selâm olsun makineler
Entertipler, rotatifler, bobinler!
Bu gülünç, aşağılık,
Namussuz şeyler dışında,

Sana selâm olsun
Zincirin, zulmün kâr etmediği,
Kırbacın kâr etmediği
Büyük tahammül!

Gel günlerim gel de dol!
Gel Aydınlım, İzmirlim,
Gel aslanım Mamak'tan
Erzincan'dan, Kemah'tan!
Düşmanlar selâm ister
Gözden, gezden, arpacıktan!

(Gün, 15.7.1946)

GÖK MUSTAFA

Hüseyin anlatıyordu
Bir candarma gelmiş bizim köye
Keşkek komuşlar önüne yemiş
—Sevmemiş—
Bal komuşlar parmaklamış
—Sevmemiş—
Bir Gök Mustafa varmış
—Sağ mı bilmem—
Gülü gülüvermiş de candarmaya
«Neyliyek ağa,
Sana yumurta mı pişirek?»
Demiş.

(Söz, 1946)

1909 — 1946

(Saffet Korkut için)

Bir Saffet Hoca vardı dost bağında
Hürriyet yoktu sağlığında
Gün geldi gitti incecikken
Yiğitken, güzelken, gencecikken.

Şimdi ne kadar dost varsa arkasında
Hasatçı, öğrenci, öğretmen
Ne kadar gül varsa toprağımızda:
Daldırma gül, ak gül, gonca gül;
Ne kadar sevgili varsa arkasında:
Tiyatro, iş, kitap, şiir, marş
Yanar yanar ağlaşır cümlesi,
Çoban ateşi hatırasında.

Gâvur müslüman demezdi
«Kendisi için bir şey istemezdi»
Yatak ölümü beklemezdi
Gitti vadesiz, gencecikken
Yiğitken, güzelken, incecikken

Ölüm, adın kalleş olsun!

(Söz, 1946)

39 HARBİ

Gitsem de gitsem...
Bir an için terk-i diyar etsem
Biliyorum şu giden yoldur
Nehirdir, ordudur
Ve insanlara ait bir macera, bir sefer
Ama
Hicret mi, zafer mi, bozgun mu görsem
Görsem
Dost dediklerime zincir vuranlar kimdir?
Açık ve Türkiyeli avuçlarımı
Sıcak sakladım
Buz tutmuş
Eller içindi,
Şimdi sargısız, merhemsiz, çaresiz geliyorum
Şarapnel yarası kollar!
Şimdi uzaklardan teklifsiz ve senin için geliyorum
Kurşun yaralarından haber beklediğim
Yabancı değilim yoksa
Bir tanışmazlığım vardır
Ve unutulmuşluğum.

Çıksam, çıksam dağ olsa da yücesine
Duyar mıyım, duyar mıyım top seslerini
At boynundan aşan yiğidim
Şu terkedilmiş toprak
Şu yanan köy
Şu devrilmiş araba
Şu tank altındaki
Senin sevdiklerin mi?

Kömür işlenirdi,
Kalem oynardı, yol döşenirdi,
Güneşe selâm durulurdu,
Her gün başında
Varsam görsem
Görsem her şey yerli yerinde mi?

Sana düşman oldum
939 harbi
Beni dostlarımdan ettin,
Beni mahzun ettin
Sefil ettin
Şair ettin!
Sana bin teşekkür
Büyük ızdırap
Bana sevmeyi
Bana hakikatı
Bana insanları öğrettin

(Ant, 1945)

FAKÜLTENİN ÖNÜ

Fakültenin yanı demirden köprü
Fakültenin önü bir sıra kavaktı
Biz bir garip yiğit kişiydik
Bütün hürriyetler bizden uzaktı

Faşistler camlara yürüdüler
Kürsüleri kırdılar, höykürdüler
Tığ teber şahı merdan
«Tanrı Dağı kadar Türktü bunlar
Hıra Dağı kadar müslüman.»
Ve de kanlı bıçaklı düşman

Gökler ışıyordu yer yer
Ortalık ala şafaktı.

(1947)

MÜRETTİP HASAN

Alınmıştır,
Ağzım dilim elimden
Konuşamam yanarım.
Unumu elemişim,
Eleğimi asmışım
Ölüm de ne, vızgelir
Ama yanarım.
İnce derde hele bir
Düş de gör
Nicedir
Kardeşim!
Parmaklarım yazı dizer
Yorulur;
Kurşun kasalara dökülür derdim

Bir türkü bilirim
«Var git oğlan var git»
«Mekânın ara»
«Nerede karnın doyarsa»
«Vatanın ora!»
Hey anam hey
Yine de hey hey!
Mürettip Hasan deyip de geçme
Ben adamın anasını bellerim
Punto hesabı
Katrat hesabı

(Meydan, 15.5.1948)

GÖRÜŞ GÜNÜ

Bu gün görüş günümüz
Dost kardeş bir arada
Telden tele
Mendil salla el salla
Merhaba!

İzin olsun hapisane içinde
Seni
Senden sorınalara doyamam
Yarım döner cıgaranın ateşi
Gitme dayanamam

1948

OY BENİ

I

Oy nidem, nerelere gidem
Her gün bir başka zehir.
Görmedik,
Bir bahçe, bir çiçek, bir şehir
Görmedik bir gülen,
Hasılı bir ferah, bir rahat:
Uğruna çekilen,
Derttir, mihnettir
Senden yana olduğumuz sebeptir
Kardeşçe hayat!

II

Oy nidem, nerelere gidem
Gel gör halimiz yaman!
Haramiler, bezirgânlar elinden
Aman, el aman!
Kesilmiş mümkünüm, çarem
Vay ne hal olmuş memleket
Vay ne hal olmuş vatan!
Güzel yarim İstanbul'dan ne haber?
Dil-Tarih'ten, Emekçi'den, Sendika'dan?..
Şiddetin sabahı yakındır
Dayan dizlerim dayan

(Ankara, 1947)

İBRAHİM

Yan binmişsin eşeğe
Kasketi de yıkmışsın afili
Kaşın üstüne.
Bir günün beyliği beylik
Aldırma sat anasını;
Olmasa da olur
«Mükeyyifat» tan sayılır
Gaz, tuz ve şeker.

Hadi sür
Paçanın kokusunu aldı seninkiler!
Küçük Yılmaz bekler şehir ekmeği
He oğul, he!
Senin de şanın var

Hadi şöyle gir de köyden içeri
Ayaklarını sallaya sallaya,
Bozkulağı anırta anırta
Ko desinler Şahmaran'ın bağı var!

(Yağmur ve Toprak, Ekim 1948)

TURAN EMEKSİZ

Bir yürüyüş eylediler sabahtan
Ilgıt ılgıt kan gider loy loy!
Dayan dizlerim dayan!
Ağla gözlerim ağla!
Namlu puşt olmuş, at ayağı puşt.
Yine düşman elindeydi vatan

Bir oğul çıktı Malatya'dan:
Anası Yılmaz çağırırdı
Haram süt emmemişti anadan.
Ve Beyazıt derler bir büyük alan

Düşman sarmıştı sağı solu
Düşman çok, cephane yoktu.
Yetişmemişti daha Cemal Paşa kolu
Amandı el aman!

Tank paletleriydi alanda dönen
Kusan namlulardı, kalleş ölümcül
Ve vuran ve kıran ve haykıran
Malatyalı şöyle baktı bir
Ana baba günüydü herhal
Her yönde toz duman!

Vay anam vay!
Bu belâlı başınan
Kime ne diyem
Nerelere gidem
Ya derdime derman
Ya katlime ferman!

Başı daralınca Yılmaz'ın
Baktı atacak taşı yoktu
Baktı eli durmuş, ayağı durmuştu
Vurulmuştu.
Çıkardı yüreğini kan içinde
Çarptı kötünün kafasına
Hay bu nasıl devran?

28
Nisandı
Yavri
Hey!
Ham
Meyveyi
Kopardılar
Dalından.

(Mayıs 1960)

KÖYLÜLERİME

Anamız birdir, aynı memeden emmişiz dostlar.
Kan kardeşiz, sizlere kanım kaynıyor.
Sizlerle beraber herk ettik toprağı,
Beraber yattık hapiste, beraber teskere aldık
Ve maniler yaktık hasret için;
Gülemediysek de boş verdik beraber...
Halay mı çekmedik kol kola,
Horon mu tepmedik diz dize,
Çepken mi vermedik rüzgâra?
Koyun koyuna yattık toprak duvarlarda
Sıtmayla, sığırla, davarlarla...
Daha da yatarız dostlarım daha da
Gün gelirse eğer
Halay çeker, türkü söyler gibi yanyana
Mavzer mavzere verip de
Düşmana kurşun da atarız.
Sizlere kanım kaynıyor, yabancı değilsiniz bana...

UYAN ALİM

Yıllardır susmuşum lâl
Yanım yörem Tepegöz, Şahmaran!
Yürek çın çın eder ama,
Erdemli ve yiğit
Bir gerilla bıçağıdır, çatal
Derman sorar kurda kuşa derman!
Dağlar gül gülistan içinde
Al al!
Bir ben kalmışım
Rüsvay, malamat, üryan!
Adı görklü Marx yadıma düşende,
Uyan derim Alim
Uykudan uyan!

(Türk Solu, 7.1.1969)

BİR MİLLİ KURTULUŞ TÜRKÜSÜ

Zalım!
Hemi de kötü dinli gâvur,
Nasıl da bağdaş kurmuş toprağıma
Gülümü harmanımı savurur!
Kara gözlerini
Sevdiğim oğlan,
Bize oldu olan
Topla Antep'i, Çukurova'yı
İzmir'i, Urfa'yı, Konya'yı
Haydi ha!
Ne durursun Munzur!

Engini de deli gönül engini
Kutluyalım şol kurtuluş cengini
Hayını,
Kompradoru, pezevengini
Vur
Kara yeğenim vur!

(Türk Solu, 28.1.1969)

NE FAYDA!

Sen benimsin,
Ciğerpârem, sevdiğim
Gülden ağır
Söylemem sana!

Saçlarına
Kızıl güller takayım
Salın da gel,
Bir o yana
Bir bu yana!

Meğer
Müşkil işmiş hürriyet
Savunmayla yetmiyor
Bir başka sevda!

Telden
Demirden geçsen
Mapusu delsen
Ne fayda!

İÇİNDEKİLER

Sunuş, Orhan Suda 5
Enver Gökçe Şiiri, Mehmet Ergün 7
Enver Gökçe İle Bir Konuşma, Suphi Kenan Demirci 25

YUSUF İLE BALABAN'DAN

Başlangıç . 33
Uy Kirpi Kız Kirpi 35
Bu Balaban'ın Dünyadan Göçtüğüdür 38
Kirtim Kirt 40

DERGİLERDE KALANLAR

Gelmeyen Bahar 47
Vatandaş 48
Memleketimin Şarkıları 54
İlk Adım 58
Kardeşlik Acıları 62
Bir İhtiyar 65
Dost 68
Gök Mustafa 73
1909 — 1946 74
39 Harbi . 76
Fakültenin Önü 78
Mürettip Hasan 79
Görüş Günü 81
Oy Beni 82
İbrahim 84
Turan Emeksiz 86
Köylülerime 89
Uyan Alim 90
Bir Milli Kurtuluş Türküsü 91
Ne Fayda! 92

Ozan Enver Gökçe toprağa verildi

21 Kasım 1981

ANKARA (Cumhuriyet Büro su) — Ozan Enver Gökçe, dostlarının, sanatçıların ve gençlerin katıldığı bir törenle dün Ankara'da Karşıyaka Mezarlığına gömüldü.

Hacıbayram Camiinden kaldırılan Enver Gökçe'nin dostları onun için «ölümün yüzü soğuk olur ama onunki sıcak-

(Arkası Sa. 9, Sü. 1 de)

(Başlarafı 1. Sayfada)

tı» dediler. Gökçe'nin bir şiiri ni bir dostu şöyle dile getirdi. **«Uğruna çekilen, / Derttir, milınettir / Senden yana olduğumuz sebeptir / Kardeşce ha yat.»**

«Dost dost ille kavga» ve **«Pan zerler üstümüze kalkar»** kitaplarının yazarı olan Gökçe için Yaşar Kemal şöyle dedi:

«Ondan çok sözedilecek. En ver Gökçe halkın acısını temsil ediyordu. Halkın adına acı çeken bir anıt gibiydi. Onu hal kın içinde tanıdım. O sevginin şiirini yazdı. Bizler ne En ver Gökçe'nin, ne de şiirlerinin kıymetini bilemedik. Ondan ve şiirlerinden çok söz edilecek.»

Enver Gökçe, 1943 - 1948 yılları arasında, ilerici-devrimci yayın organlarının hemen hepsinde şiirleri yayımlanan bir ozandı. Adı giderek yaygınlaşıyor, ürünleri okurda geniş yankılar uyandırıyordu. Ama siyasal eylemleri nedeniyle üst üste iki kez tutuklanınca —ilkinde (1948) üç ay, ikincisinde yedi yıl tutuklu, üç yıl sürgün kaldı Gökçe— egemen güçlerin bilinçli tutumu, küçükburjuva sanatçıların amaçlı suskunlukları sonunda unutturuldu. Tutukluluk ve sürgün yıllarını izleyen yokluk-yoksunluk dolu günlerde ürünlerini kitaplaştırma olanağı bulamayınca bu durum sürdü. Ta 1973 yılına kadar adı bir bilinmeyen olarak kaldı. Bu tarihte, dergilerde kalan şiirleri ile, ikinci tutukluluğu sırasında içerde yazdığı «Yusuf ile Balaban» adlı destanından bulunabilen parçalar «**Dost Dost İlle Kavga**» adı altında kitaplaştırılınca bu durum son buldu. Yapıt, devrimci kesimde büyük bir heyecan uyandırdı. Coşkuyla karşılandı. Şiirleri kısa zamanda kitleleşti. Belleklere kazındı. Kitabın baskıları birbirini izledi. İkinci yapıtı **«Panzerler Üstümüze Kalkar»**dan sonra, ilk yapıtı **«Dost Dost İlle Kavga»** nın dördüncü basımını sunmaktan kıvanç duyuyoruz.

REYO Basımevi